

IZVJEŠTAJ O POSLOVANJU

CRNOGORSKOG ELEKTROPRENOSNOG
SISTEMA AD ZA 2019. GODINU

Podgorica, maj 2020. godine

SADRŽAJ

1. Uvodna riječ.....	1
2. Osnovni podaci	3
3. Deset godina CGES-a	4
4. Ključni podaci za 2019. godinu	5
5. Kalendar događaja 2019. godine	6
6. Organizaciona struktura.....	10
7. Korporativno upravljanje.....	11
8. Ljudski resursi.....	14
9. Regulatorni okvir	15
10. Finansijski izvještaji.....	17
11. Upravljanje prenosnim sistemom.....	19
• Pouzdana mreža 24/7 – naš najvažniji zadatak	19
• Elektroenergetski pokazatelji	20
• Kvalitet usluge prenosa električne energije	25
• Noviteti upravljanja tokom 2019. godine.....	27
• Savremeni SCADA sistem za uspješan prenos energije u interesu Društva	27
• Jedan kontrolni sistem za sve	29
• Optička vlakna u srcu pametnih mreža	29
12. Objekti elektroprenosnog sistema	32
• Korisnici prenosnog sistema.....	34
• Eksploatacija, ispitivanje i održavanje	34
13. Zaštita i zdravlje na radu	36
14. Mjere zaštite životne sredine.....	37
15. Investiciona ulaganja u 2019. godini	38
16. Međunarodna saradnja.....	39
17. Unutrašnja revizija.....	43
18. Izvještaj nezavisnog revizora.....	44

1. UVODNA RIJEČ

Vesna Bracanović

Predsjednica Odbora direktora

Uvaženi akcionari, institucionalni i poslovni partneri Crnogorskog elektroprenosnog sistema,

Izuzetno mi je zadovoljstvo što je naša kompanija i u 2019. godini, u kojoj smo obilježili 10 godina uspješnog poslovanja CGES-a, nastavila sa ostvarivanjem svojih ciljeva i postizanjem zapaženih rezultata u svim segmentima našeg djelovanja.

Posvećeno smo radili na realizaciji razvojnih projekata i održavanju postojeće prenosne mreže. U cilju očuvanja stabilnosti rada sistema i sigurnosti snabdijevanja električnom energijom potrošača u Crnoj Gori, investirali smo 18 miliona eura i završili projekte u vrijednosti koja premašuje 40 miliona eura. Uspješni poslovni rezultati po kojima je prepoznata naša kompanija nijesu izostali ni na kraju 2019. godine, u kojoj smo, i pored brojnih izazova, uspjeli ostvariti dobit u iznosu od 3,6 miliona eura.

Posebno želim da istaknem da smo u 2019. godini, puštanjem u pogon trafostanice "Lastva" i njenim povezivanjem na prenosni sistem, stvorili preduslove da se podmorski kabl stavi u funkciju i otpočne sa komercijalnom upotrebom. Ovim projektom, povezivanjem prenosnih sistema Crne Gore i Italije, završena je prva faza projekta čiji značaj prevazilazi granice naše države, važan je za Energetsku zajednicu, kao i za Evropsku uniju, a mi smo potvrdili da je CGES pouzdan partner u realizaciji projekata koji imaju i regionalnu dimenziju.

Sa nesmanjenom posvećenošću radili smo i na drugim projektima koji će prenosnu mrežu u Crnoj Gori učiniti pouzdanijom i sigurnijom, a njenim sadašnjim i budućim korisnicima obezbijediti kvalitetniju uslugu prenosa električne energije.

Nastavili smo aktivno učešće u radu ENTSO-E i drugih organizacija, kao i zajedničkih regionalnih kompanija, a pored primarne obaveze da obezbijedimo rad, održavanje i razvoj prenosnog sistema, kroz aktivnosti iz domena društveno odgovornog poslovanja potvrdili smo odgovoran odnos prema zajednici u kojoj posluje.

Rezultati koje smo ostvarili nijesu slučajni. Posledica su strateškog i pažljivog planiranja, odgovornih i pravovremenih odluka, istrajnosti i predanosti u postizanju zacrtanih ciljeva. Sve što smo do sad ostvarili, stvara još veća očekivanja, tako da i u narednom periodu nastavljamo rad uz punu posvećenost i angažovanje menadžmenta i svih zaposlenih CGES-a.

UVODNA RIJEČ

Dragan Kujović

Izvršni direktor

Poštovani akcionari,

Poslovanje naše kompanije tokom 2019. godine obilježeno je dobrim rezultatima sa svih aspekata. Ostvarena je dobit kompanije, realizovani su kapitalni investicioni projekti, adekvatno je odgovoreno svim izazovima na koje smo nailazili, nastavljeno je sa ulaganjima u jačanje performansi prenosne mreže.

Činjenica da je prenosna mreža u Crnoj Gori dio tehnički jedinstvene evropske prenosne mreže i da njena pouzdanost utiče na sigurnost napajanja potrošača i van granica Crne Gore, dovoljno govori o značaju pokretanja i realizacije brojnih investicionih projekata. Šesnaest realizovanih investicionih projekata, za šta je CGES izdvojio oko 18 miliona eura tokom 2019. godine, najbolje govori o dinamičnom razvoju prenosne mreže.

Ono što svakako treba izdvojiti su aktivnosti na jednom od najvećih investicionih projekata u Crnoj Gori uopšte, podmorskoj interkonekciji sa Italijom. Zahvaljujući našim aktivnostima kojima je kompletirana izgradnja 400/110/35 kV trafostanice „Lastva“ i povezana na postojeću elektroenergetsku mrežu uvođenjem dalekovoda 400 kV „Podgorica 2 – Trebinje“

u istu, odnosno izgradnjom dalekovoda 400 kV „Lastva - Čevo“ u dužini 2x35 kilometara, krajem godine počela je komercijalna upotreba podmorske interkonekcije.

Osim toga, intenzivirane su aktivnosti i na Transbalkanskom koridoru kojim će se zemlje Balkana povezati sa Italijom, a za koji je Crna Gora, odnosno CGES, dobila grant Evropske unije u iznosu od 25 miliona eura. U okviru ovog projekta potpisan je ugovor sa izvođačem radova i otpočele su konkretne aktivnosti na rekonstrukciji 15 trafostanica u dijelu zamjene visokonaponske opreme, relejnih zaštita, sopstvene potrošnje i upravljanja. Takođe, radi se i na studiji izvodljivosti i pripremi idejnih projekata za budući 400 kV dalekovod „Pljevlja – Bajina Bašta“.

Napravili smo značajan iskorak i na uvođenju SCADA sistema u Nacionalnom i Rezervnom dispečerskom centru i njegovo povezivanje sa 28 objekata prenosne infrastrukture, kojim se obezbjeđuje nadzorno-upravljačka arhitektura od dva paralelna i nezavisna dispečerska centra u glavnoj i back-up konfiguraciji, a u skladu sa ENTSO-E standardima.

U održavanje, koje se realizuje kroz preventivne, planirane i interventne aktivnosti, kao i kapitalna ulaganja u revitalizaciju dalekovoda i trafostanica u 2019. godini izdvojili smo oko 3,5 mil eura.

Zahvaljujući dugogodišnjoj praksi društveno-odgovornog poslovanja, CGES je i tokom 2019. godine bio jedan od pokretača mnogih akcija, ali i pouzdan partner lokalnim zajednicama i društvu u cjelini, na šta smo posebno ponosni.

Ovaj izvještaj predstavljamo kao dio našeg odgovornog odnosa prema vama - akcionarima, institucionalnim i poslovnim partnerima sa željom da i u narednim godinama svjedočimo dinamičnom razvoju naše kompanije.

2. Osnovni podaci

CGES je registrovan kao nezavisno akcionarsko društvo 27. marta 2009. godine. Osnovna djelatnost Društva je prenos električne energije, za koju je licenciran od strane Regulatorne agencije za energetiku. Kvalitet obavljanja djelatnosti garantovan je višedecenijskim iskustvom u razvoju, eksploataciji, održavanju i upravljanju elektroprenosnim sistemom, sticanim kroz niz organizacionih oblika u okviru crnogorskog elektroenergetskog sektora još od 1957. godine, kada je pušten u rad prvi objekat prenosne mreže Crne Gore.

Osim prenosa električne energije, Društvo posjeduje i licencu za obavljanje usluga u telekomunikacijama, zahvaljujući sopstvenoj

mreži optičkih telekomunikacionih vlakana, dužine oko 850 kilometara, širom cijele zemlje.

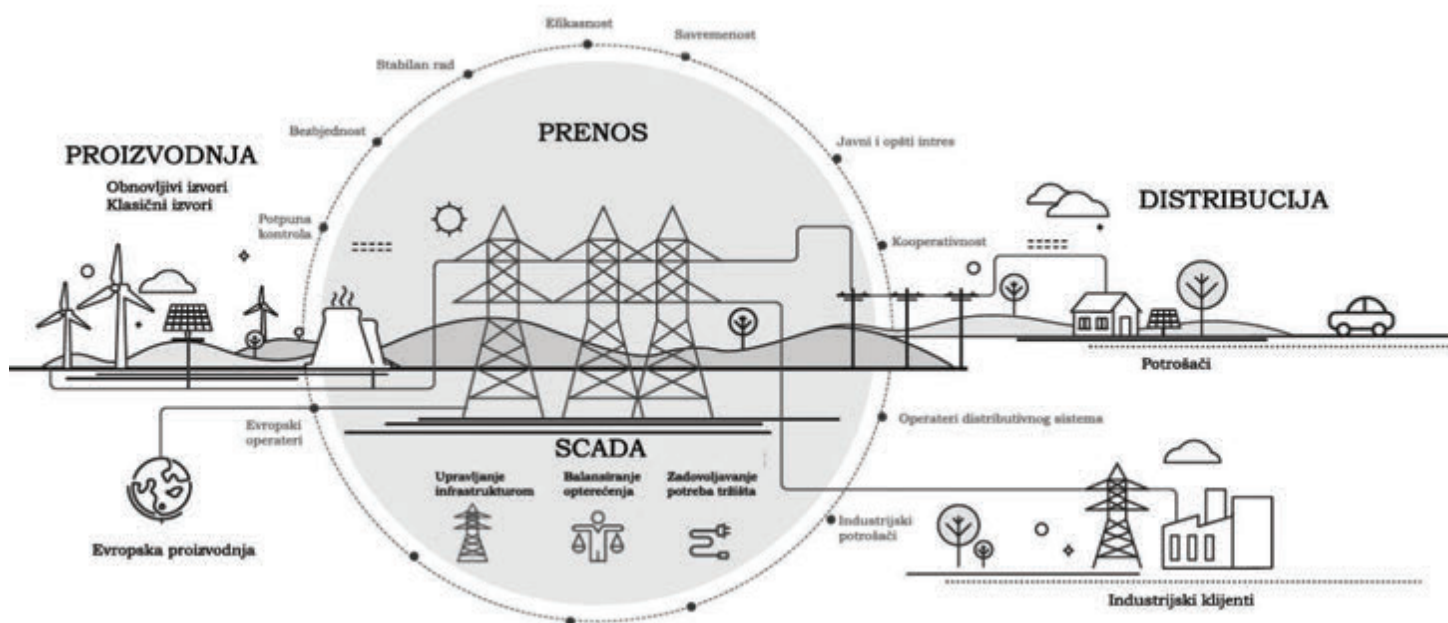
Pored osnovne, CGES obavlja i djelatnost postavljanja električnih instalacija i opreme, projektovanja građevinskih i drugih objekata, grubih građevinskih radova, ostalih građevinskih i specijalizovanih radova, kao i telekomunikacija.

Misija CGES-a

Siguran i pouzdan rad elektroenergetskog sistema u Crnoj Gori, kvalitetan prenos i isporuka električne energije i upravljanje sistemom u skladu sa međunarodnim operativnim standardima.

Vizija CGES-a

Valorizujući svoje potencijale, sa fokusom na razvoj prenosnog sistema, naša vizija je da budemo kompanija prepoznata po uslugama najboljeg kvaliteta, spremna da se suoči sa izazovima i da bude pokretač promjena usmjerenih ka održivom razvoju i inovacijama. Svjesni jedinstvene uloge u procesu transformacije elektroenergetskog sistema, čvrsto smo opredijeljeni za stvaranje preduslova za promociju i implementaciju strategija digitalizacije, decenetralizacije i dekarbonizacije.

3. Deset godina CGES-a

CGES je od svojih početaka, pa do danas, obavljajući djelatnost od javnog interesa, uvijek imao isti cilj - pouzdan rad prenosnog sistema, kako bi se obezbijedilo stabilno napajanje električnom energijom svih crnogorskih gradova i građana, i dala podrška razvoju crnogorske privrede.

Od osnivanja 2009. godine, u razvoj prenosnog sistema je investirano oko 155 miliona eura, što je rezultiralo povećanjem vrijednosti sredstava po zaposlenom za 381 hiljadu eura, odnosno 94 odsto. Investicija koja je svojim značajem i vrijednošću obilježila prvu deceniju rada CGES-a, realizovana u saradnji sa strateškim partnerom Ternom, najvećim operatorom prenosa u Evropi, je puštanje u rad podmorske interkonekcije sa Italijom. Izgrađen je i novi 400 kV interkonektor između Crne Gore i Albanije, i, pored dalekovoda svih naponskih nivoa, prvi put u Crnoj Gori projektovani, izgrađeni i stavljeni u pogon 110 kV podzemni kablovi. Puštene su u rad nove i rekonstruisane i proširene postojeće trafostanice, od sjevera do juga Crne Gore, i to u: Mojkovcu, Andrijevići, Nikšiću, Podgorici, Virpazaru, Kotoru i Lastvi. Navedenim je instalisana snaga transformacije u prenosnom sistemu Crne Gore povećana za 955 MVA, odnosno za 33 odsto. Na prenosni sistem su priključena dva nova proizvodna objekta, ukupne instalisane snage 118 MW, što predstavlja dodatnih 14 odsto proizvodnih kapaciteta priključenih na prenosni sistem. Implementiran je novi SCADA sistem, kao najsavremenije rješenje iz oblasti monitoringa i upravljanja elektroenergetskim sistemom. Unaprijeđena je optička infrastruktura CGES-a, koja sa 850 kilometara zadovoljava postojeće i buduće potrebe naše kompanije i predstavlja komercijalni resurs na telekomunikacionom tržištu Crne Gore.

Energetski sektor je u posljednjoj deceniji pretrpio značajne promjene, što se u Crnoj Gori u kojoj je energetika jedan od strateških pravaca razvoja, značajno odrazilo na sve energetske subjekte. Potreba za obezbjeđenjem pouzdanog prenosa uz sve veći broj obnovljivih izvora energije, sve strožiji zahtjevi u pogledu kvaliteta napajanja, obezbjeđenje preduslova za povezivanje tržišta električne energije u regionu, neophodnost koordinacije procedura sa ostalim prenosnim sistemima u interkonekciji, harmonizacija pravila u skladu sa evropskim trendovima i implementacija najsavremenijih tehnoloških rješenja, kako bi se permanentno držao korak sa zahtjevima ENTSO-E, predstavljaju stalan izazov za našu kompaniju, ali je i osnažuju iz dana u dan.

CGES će i u budućnosti, sa ciljem pružanja doprinosa stvaranju preduslova za razvoj crnogorske privrede, nastaviti sa investicionim aktivnostima. U narednih pet godina, kompanija će realizovati projekte u vrijednosti od preko 100 miliona eura i korišćenjem savremenih tehnoloških rješenja, nastojati da opravda očekivanja svih korisnika mreže energetskog čvorišta u regionu.

4. Ključni podaci za 2019. godinu

1,411 km

Dužina dalekovoda
i kablova

3,866 MVA

Instalisana snaga
u 25 TS 400/X, 220/X i
110/X

**7,19% ili
6.733,5 GWh**

Prenesene energije više u
odnosu na 2018. godinu

30%

Povećanje tranzita
električne energije u
odnosu na 2018. godinu

18,7 miliona €

Iznos investicija

305

Broj zaposlenih

600

Maslina zasađenih u
TS Lastva

**40,6
miliona €**

Prihodi

**12,9
miliona €**

EBITDA

**3,6
miliona €**

Neto dobit

5. Kalendar događaja 2019. godine

Februar 2019. Uspješno završeno testiranje 400 KV dalekovoda „Lastva-Čevo“

Sredinom februara uspješno je završeno funkcionalno i pogonsko testiranje 2x400 kV dalekovoda „Lastva-Čevo“, objekta čije puštanje u pogon je neophodno za stavljanje u funkciju podmorskog kabla između Crne Gore i Italije.

Mart 2019. CGES isplatio dividendu

Na osnovu odluke vanredne Skupštine akcionara od 31.12.2018. godine, CGES je akcionarima Društva isplatio dividendu u bruto iznosu od 16,24 miliona eura.

April 2019. CGES stavio pod napon 400 KV dalekovod „Lastva-Čevo“

Nakon uspješnih pogonskih testiranja, CGES je 2.04.2019. godine stavio pod napon 2x400 kV dalekovod „Lastva-Čevo“, koji je priključen na postojeći 400kV dalekovod „Podgorica – Trebinje“, čime je u potpunosti stvorio uslove za nastavak testiranja podmorskog HVDC kabla, kao i oba pola u konvertorskim postrojenjima Kotor i Čepagati, kako bi podmorski kabal bio spreman za komercijalnu upotrebu.

April 2019. CGES i Paraolimpijski komitet potpisali sponzorski ugovor vrijedan 15000 eur.

CGES produžio je sponzorski ugovor sa Paraolimpijskim komitetom Crne Gore. Vrijednost ugovora je 15 hiljada eura.

Maj 2019. CGES domaćin 49. sastanka radne grupe CSO CG

CGES je bio domaćin 49. sastanka radne grupe CSO SG, kojem su prisustvovali članovi iz 19 zemalja.

Maj 2019. Učenici Elektrotehničke škole na praksi u CGES-u

CGES je omogućio učenicima III razreda Srednje elektrotehničke škole „Vaso Aligrudić“ iz Podgorice praktično obrazovanje uz najsavremeniju opremu, kako bi školovanje završili sa više prakse i tako se što bolje pripremili za nove životne korake.

Maj 2019. Deveti sindikalni susreti elektroprenosnih kompanija jugoistočne Evrope

Deveti sportski susreti sindikata elektroprenosnih kompanija jugoistočne Evrope, čiji je domaćin bila Sindikalna organizacija CGES-a, održani su od 27. do 30. maja 2019. godine u hotelu „Korali“ u Sutomoru.

Jun 2019. CGES i Vaterpolo i plivački savez Crne Gore zajedno u još jednoj sezoni

CGES je potpisao jednogodišnji ugovor o sponzorstvu sa Vaterpolo i plivačkim savezom Crne Gore, vrijedan 10 hiljada eura.

Jun 2019. Redovna Skupština akcionara

U Podgorici je održana deseta redovna Skupština akcionara CGES AD, na kojoj su akcionari, između ostalog, jednoglasno usvojili Izvještaj o poslovanju CGES-a za prošlu godinu i finansijske iskaze sa izvještajem nezavisnog revizora. Akcionari su u nastavku Skupštine izabrali nove članove Odbora direktora CGES-a. Istog dana, održana je konstitutivna sjednica Odbora direktora CGES-a. Vesna Bracanović, dipl.ek. reizabrana je na funkciju predsjednice Odbora direktora CGES-a.

Jul 2019. Plan razvoja prenosnog sistema za period 2020-2029.

CGES je u julu 2019. utvrdio Plan razvoja prenosnog sistema za period 2020-2029. godina, na koji je Regulatorna agencija za energetiku dala saglasnost u oktobru 2019. godine.

Jul 2019. Predsjednik Vlade Duško Marković primio rukovodstva italijanske kompanije „Terna“ i CGES-a

Povodom uspješnog okončanja rada na projektu podmorskog energetskog kabla kojim su povezane Crna Gora i Italija, predsjednik Vlade Crne Gore Duško Marković primio je rukovodstva italijanske kompanije „Terna“ i CGES-a.

Jul 2019. CGES proslavio jubilej - deset godina od svog osnivanja

Nacionalna kompanija CGES AD, proslavila je desetogodišnji jubilej. Za ovih deset godina, obavljajući djelatnost od javnog interesa, CGES je postao savremeno društvo, prepoznato po investicionom zamahu, čime je obezbijeđeno stabilno i pouzdano napajanje električnom energijom svih korisnika. Brojnim investicionim projektima, modernizacijama i rekonstrukcijama mreže, u šta je uloženo čak 155 miliona eura, pozicionirali su CGES u red vodećih kompanija u zemlji.

Jul 2019. CGES dodijelio Ugovor za nabavku robe i radova - LOT I

Nakon uspješnog sprovođenja međunarodnog nadmetanja za nabavku radova i roba potrebnih za implementaciju projekta „Transbalkanski elektroenergetski koridor“, koji je dio veće inicijative za unaprijeđenje elektroenergetske infrastrukture na Zapadnom Balkanu i realizuje se uz podršku Evropske Unije.

Ugovor je dodijeljen Konzorcijumu „Siemens-Elnos“, u vrijednosti od 11.65 miliona €.

Avgust 2019. Potpisan Ugovor za isporuku i implementaciju ERP i DMS sistema

CGES i Konzorcijum kompanija Saga - Podgorica, NPS - Beograd i Čikom - Podgorica, potpisali su ugovor za isporuku i implementaciju ERP (Enterprise Resource Planning) i DMS (Document Management System) sistema koji će omogućiti CGES-u da na efikasan način upravlja svim resursima i dokumentacijom. Na realizaciji ovog projekta biće angažovano više od stotinu zaposlenih.

Septembar 2019. Studenti Elektrotehničkog fakulteta posjetili TS Lastva

Dvadeset šest studenata prve godine specijalističkih studija Elektrotehničkog fakulteta obišlo je trafostanicu „Lastva“ i upoznalo se sa najsavremenijim rješenjima u oblasti visokonaponske opreme. Ova posjeta, koja je postala praksa u našoj kompaniji, potvrda je simbioze CGES-a i Elektrotehničkog fakulteta.

Septembar 2019. CGES sa Krново Green Energy zaključio Ugovor o otkupu izgrađene elektroenergetske infrastrukture i Ugovor o prenosu prava svojine bez naknade.

CGES je sa Krново Green Energy DOO Podgorica (KGE) zaključio ugovore o otkupu izgrađene elektroenergetske infrastrukture i o prenosu prava svojine bez naknade za potrebe priključenja VE „Krново“ na prenosni sistem električne energije. Otkup infrastrukture, vrijednosti 5.435.280,46 EUR, finansiran je iz bespovratnih sredstava Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF). Realizacijom navedenih ugovora obezbijeđeno je trajno povezivanje proizvodnog objekta VE Krново na prenosni sistem električne energije.

Decembar 2019. SCADA/EMS sistem pušten u rad

Ovim projektom CGES dobija savremeni sistem za nadzor i upravljanje elektroenergetskim sistemom Crne Gore, kao i kompletan sistem za analizu EES kako u realnom, tako i u studijskom načinu rada. Formirana je nadzorno-upravljačka arhitektura koja se sastoji od dva paralelna nezavisna centra u glavnoj i back-up konfiguraciji, na dvije fizički odvojene lokacije, Nacionalnom dispečerskom Centru (NDC) i Rezervnom dispečerskom centru (RDC).

Decembar 2019. Regulatorno dozvoljeni prihod i cijene za period 01.01.2020 - 31.12.2022. godina

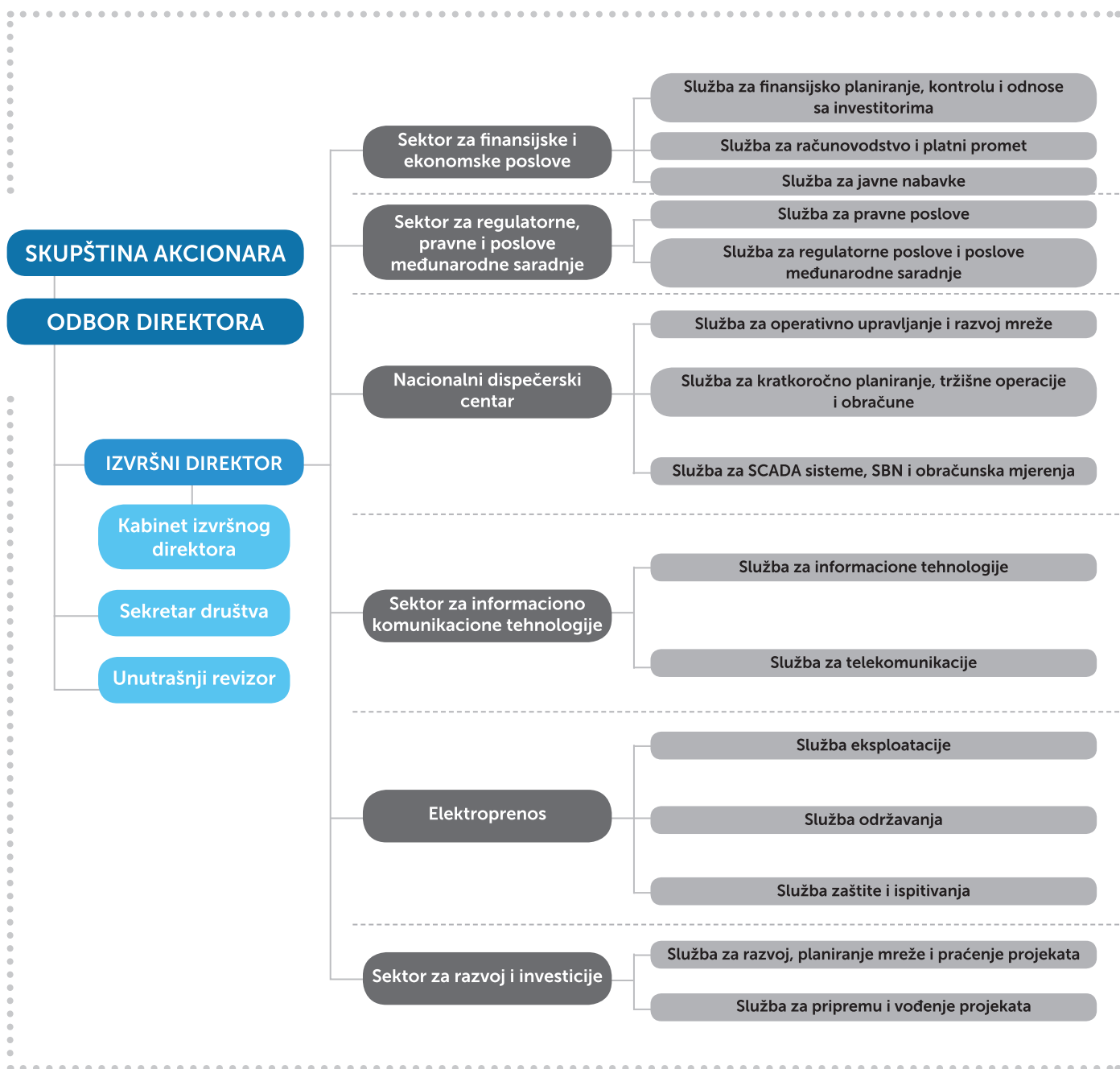
Regulatorna agencija za energetiku je donijela Odluku o utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema za period 2020-2022. godina.

Decembar 2019. Počela komercijalna upotreba podmorske interkonekcije

Krajem decembra 2019. godine izvršena je dodjela prekograničnih prenosnih kapaciteta na dnevnoj aukciji, čime je započeta komercijalna upotreba podmorske interkonekcije Crne Gore i Italije. Ovim je svim zainteresovanim učesnicima na tržištu električne energije omogućeno korišćenje ovog prekograničnog kapaciteta, u transparentnom postupku dodjele na tržišnim principima.

6. Organizациона struktura

7. Korporativno upravljanje

Skupština akcionara

Skupština akcionara je najviši organ Društva. Nadležnosti Skupštine propisane su Zakonom o privrednim društvima i Statutom Društva. Preko Skupštine, akcionari donose i odobravaju najvažnije normative, imovinske, izborne i statusne odluke. Tokom 2019. godine održana je X redovna Skupština akcionara CGES-a. Pored odluka o usvajanju Izvještaja o poslovanju za 2018. godinu, finansijskih iskaza za 2018. godinu sa izvještajem revizora, te odluke o izboru revizora za 2019. godinu, na Skupštini su izabrani članovi Odbora direktora.

Odbor direktora

Odbor direktora je nadležan da upravlja i rukovodi Društvom, vrši nadzor nad tekućim poslovanjem i ima centralnu ulogu u sistemu korporativnog upravljanja. Nadležnosti Odbora utvrđene su Statutom Društva.

Odbor direktora upravlja i rukovodi Društvom i vrši nadzor nad tekućim poslovanjem, saziva redovnu i vanrednu Skupštinu akcionara, priprema predloge odluka za Skupštinu akcionara i izvršava njene odluke, usvaja poslovni plan, godišnji budžet i investicione planove razvoja Društva itd.

Odbor direktora CGES-a ima sedam članova koji su izabrani na X redovnoj Skupštini akcionara, održanoj 25.06.2019. godine.

Sekretar Društva

Nadležnosti i odgovornosti sekretara Društva utvrđene su Zakonom o privrednim društvima, Statutom Društva i posebnim ugovorom koji zaključuje sa Odborom direktora Društva.

Sekretar Društva je za svoj rad odgovoran Odboru direktora i dužan je da izvršava njegove odluke.

Izvršni direktor

Prema Statutu CGES-a, izvršni direktor rukovodi Društvom i organizuje tekuće poslovanje Društva, predstavlja i zastupa Društvo, stara se i odgovoran je za zakonitost rada Društva.

Nadležnosti i odgovornosti izvršnog direktora utvrđene su Zakonom o privrednim društvima, Statutom Društva.

Izvršni direktor je za svoj rad odgovoran Odboru direktora, dužan je da izvršava naloge Odbora direktora i sprovodi njegove odluke u vezi sa poslovanjem Društva.

Menadžerski tim

Odbor direktora utvrđuje strukturu menadžmenta i imenuje članove menadžmenta, na predlog izvršnog direktora. Tokom 2019. godine funkcije direktora organizacionih djelova Društva obavljali su: Milica Deretić, direktor Nacionalnog dispečerskog centra, Jagoš Pupović, direktor Elektroprenosa, Jovan Gošović direktor Sektora za finansijske i ekonomske poslove, dr Branko Stojković, pomoćnik izvršnog direktora za poslove razvoja, mr Ljiljana Vučinić, pomoćnica izvršnog direktora za investicije, Biserka Dragičević, direktor Sektora za regulatorne, pravne i poslove međunarodne saradnje i Mijat Mirković, direktor Sektora za razvoj i investicije.

Transparentnost poslovanja

Praksa Društva podrazumijeva izvještavanje akcionara i javnosti u skladu sa zahtjevima propisanim zakonom. CGES obezbjeđuje transparentnost poslovanja blagovremenim objavljivanjem tačnih i potpunih informacija o svim značajnim pitanjima i bitnim događajima koji se odnose na Društvo, uključujući finansijsko poslovanje, na jednostavan i dostupan način, putem internet stranice Društva i sredstava javnog informisanja.

Vlasnička struktura

Struktura akcijskog kapitala na dan 31. decembar 2019. godine je sljedeća:

Osnovni kapital CGES-a iznosi 155.108.283 eura, podijeljen je na 146.176.876 akcija nominalne vrijednosti 1,0611 euro.

Ukupan broj akcionara, prema podacima Centralne depozitarne agencije na dan 31.12.2019. godine je 7.239.

Vlasnička struktura CGES-a na dan 31.12.2019. godine bila je sljedeća:

Država je vlasnik **55,00%**, Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A. **22,0889%**, Akcionarsko društvo Elektromreže Srbije - Beograd **10,0141%**, čije akcije su u izvodu iz registra CDA evidentirane na NM - Zbirni kastodi račun 7. Ostali kastodi računi, fondovi i druga pravna lica posjeduju **4.9733 %** akcijskog kapitala, dok su fizička lica vlasnici **7,5491 %** akcijskog kapitala.

Akcionari	Akcijski kapital (u EUR)	Broj akcija	Nominalna vrijednost (EUR)	Učešće u %
Država	85.309.556	80.397.282	1,0611	55,0000
Terna - Rete Elettrica Nazionale SpA, Italija	34.261.768	32.288.915	1,0611	22,0889
Elektromreža Srbije - EMS	15.532.737	14.638.335	1,0611	10,0141
Robotti Global Fund	1.310.459	1.235.000	1,0611	0,8449
Otvoreni investicioni fond „MONETA“	37.803	35.626	1,0611	0,0244
Otvoreni investicioni fond „TREND“	61.705	58.152	1,0611	0,0398
Otvoreni investicioni fond „HLT“	170.574	160.752	1,0611	0,1100
Montenegro event agency doo	348.041	328.000	1,0611	0,2244
Fizička lica	11.475.032	10.814.280	1,0611	7,3981
Pravna lica i kastodi računi	6.600.608	6.220.534	1,0611	4, 2555
Ukupno	155.108.283	146.176.876	1,0611	100,00

PRAVNA LICA U KOJIMA CGES IMA VLASNIČKI UDIO

CGES ima kontrolu i uticaj na poslovanje i odlučivanje, srazmjerno vlasničkom udjelu u kapitalu, sljedećih pravnih lica:

Pravna lica u kojima CGES ima vlasnički udio	Osnivački ulog (EUR)	Učešće u kapitalu (%)
Centar za koordinaciju sigurnosti doo - Beograd	34.765,00	33,33
Berza električne energije	149.995,00	33,33
Elektroenergetski koordinacioni centar EKC – Beograd	49.548,31	25,00
SEECAO	40.000,00	12,50
Ukupno	274.308,31	

8. Ljudski resursi

Suočavajući se sa izazovima realizacije veoma intenzivnog investicionog ciklusa, naporima na zauzimanju pozicije optimizovanog, ali u potpunosti nezavisnog operatora prenosnog sistema, Društvo nastoji da posebnu pažnju posveti unaprijeđenju politike ljudskih resursa.

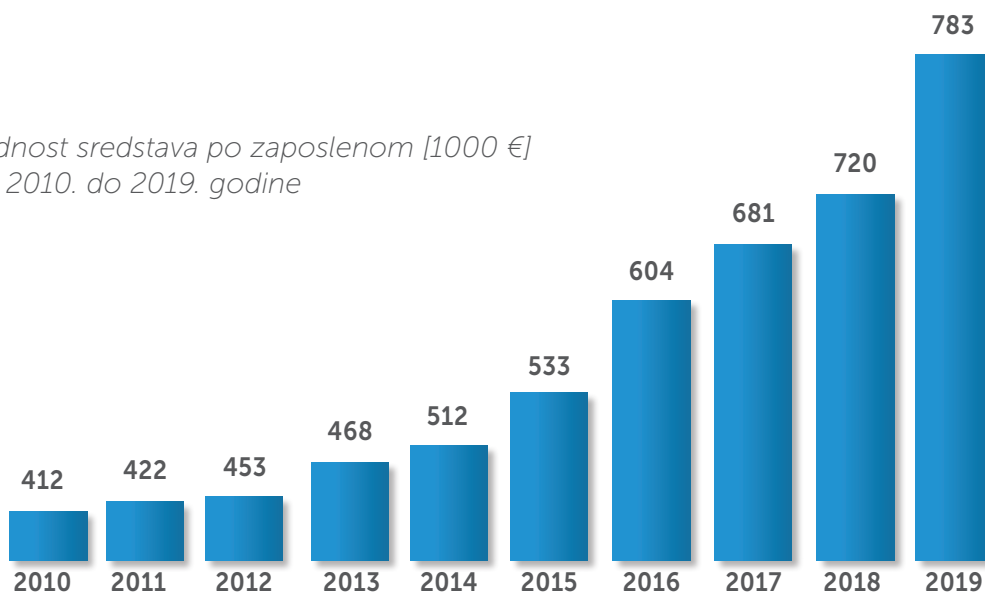
Na dan 31.12.2019. godine u CGES-u je ukupan broj zaposlenih iznosio 305. Od ukupnog broja zaposlenih, ugovor na neodređeno vrijeme imalo je 296, a na određeno devet zaposlenih.

I sedmu godinu zaredom podržali smo program stručnog osposobljavanja lica sa

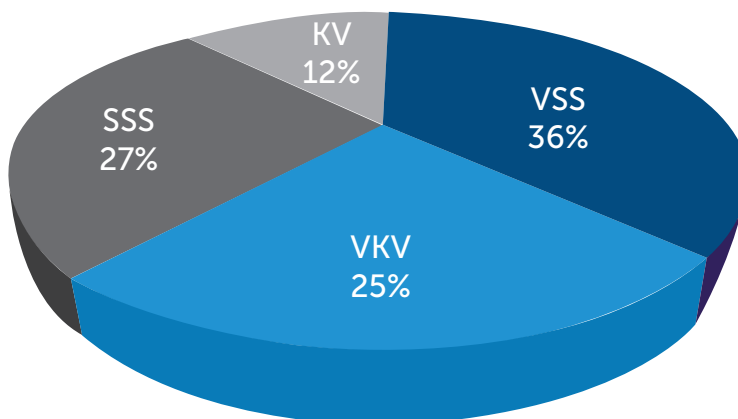
stečenim visokim obrazovanjem Vlade Crne Gore, pa se u našoj kompaniji tokom 2019. godine stručno osposobilo devet lica.

Vodeći računa o značaju energetskeg sektora za ukupnu stopu zaposlenosti u zemlji, sa jedne, ali i neophodnosti optimizacije svih troškova osnovne djelatnosti, pa i troškova zarada, sa druge strane, Društvo iz godine u godinu popravlja jedan od osnovnih parametara efikasnosti - vrijednost sredstava po zaposlenom u kompaniji. Na taj način nastoji se postići optimalan kompromis između doprinosa domaćem standardu, kroz zapošljavanje novih radnika i optimizacije regulisanih troškova.

Slika 1 - Vrijednost sredstava po zaposlenom [1000 €] u periodu od 2010. do 2019. godine

Slika 2 - Kvalifikaciona struktura zaposlenih

9. Regulatorni okvir

U cilju kontinuiranog unaprijeđivanja normativnog i regulatornog okvira, CGES je i u toku 2019. godine nastavio sa aktivnostima koje proističu iz obaveze harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa evropskom pravnom tekovinom, a naročito u dijelu implementacije Trećeg paketa energetske propisa Evropske unije, koji predviđa dalje jačanje tržišta energije, pružanje veće zaštite potrošačima i podsticanje razvoja konkurentnosti.

Uz učešće CGES-a kroz postupak javne rasprave, u junu 2019. godine usvojena je nova **Metodologija za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena** za korišćenje prenosnog sistema električne energije od strane Regulatorne agencije za energetiku. Dodatno, u septembru 2019. godine Regulatorna agencija za energetiku je usvojila i **nova Pravila za korekcije cijena i naknada**, kojima se uređuju uslovi, način i postupak za utvrđivanje iznosa korekcija cijena za korišćenje prenosnog sistema po osnovu odstupanja ostvarenih energetske i finansijske vrijednosti u odnosu na utvrđene.

2019. godinu je zasigurno obilježio **postupak utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za period 01.01.2020-31.12.2022. godine**, koji je, u skladu sa Zakonom o energetici, iniciran zahtjevom CGES-a od 02. septembra 2019. godine.

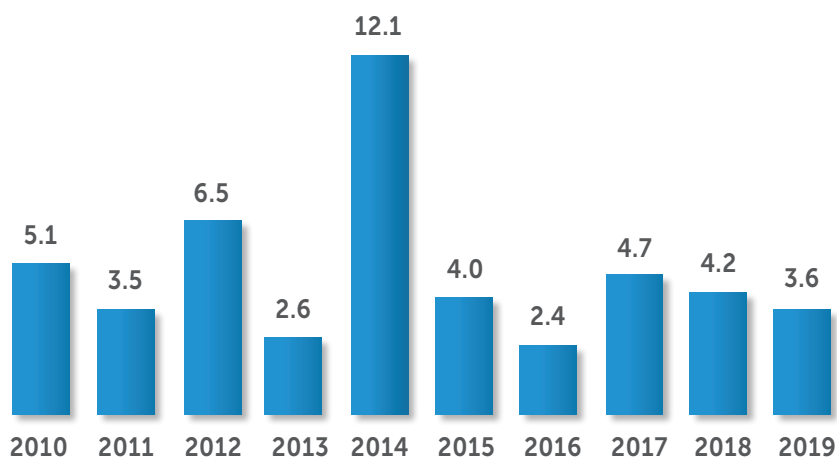
Odbor Regulatorne agencije za energetiku je 02. decembra 2019. godine donio Odluku o

utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za period 2020-2022. godina, kojom je utvrđen regulatorno dozvoljenih prihod za 2020. godinu u iznosu od 27.591.885 €, za 2021. godinu u iznosu od 29.114.806 € i za 2022. godinu u iznosu od 30.728.939 €, odnosno procentualno oko 90,4% zahtijevanog prihoda za naredni regulatorni period. Ovakav rezultat predstavlja stabilnu osnovu za obezbjeđivanje ekonomske i finansijske održivosti kompanije za godine koje slijede.

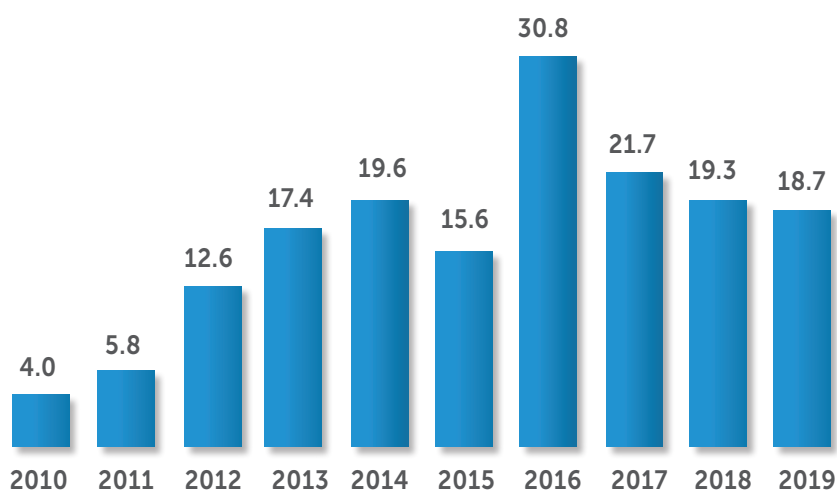
Kada je u pitanju razvoj prenosnog sistema električne energije u Crnoj Gori, CGES je u julu 2019. godine utvrdio **Plan razvoja prenosnog sistema za period 2020-2029. godina**, na koji je Regulatorna agencija za energetiku dala saglasnost u oktobru 2019. godine. Uz Plan razvoja, utvrđen je **Investicioni plan za period od 2020. do 2022. godine**, koji obuhvata ulaganja u elektroenergetsku mrežu, odnosno rekonstrukciju i revitalizaciju postojećih i izgradnju novih objekata (dalekovoda i trafostanica), kao i u ulaganja u telekomunikacioni sistem, nadzor i upravljanje elektroenergetskim sistemom Crne Gore.

Normativne aktivnosti u cilju koordinisane dodjele prekograničnih kapaciteta na tržišnim principima bile su usmjerene na pripremu Pravila za dugoročnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora i Pravila za dnevnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora, kao i Pravila za aukcije za raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti Elektromreže Srbije AD Beograd (EMS) i CGES-a, koje je Regulatorna agencija za energetiku odobrila u novembru 2019. godine.

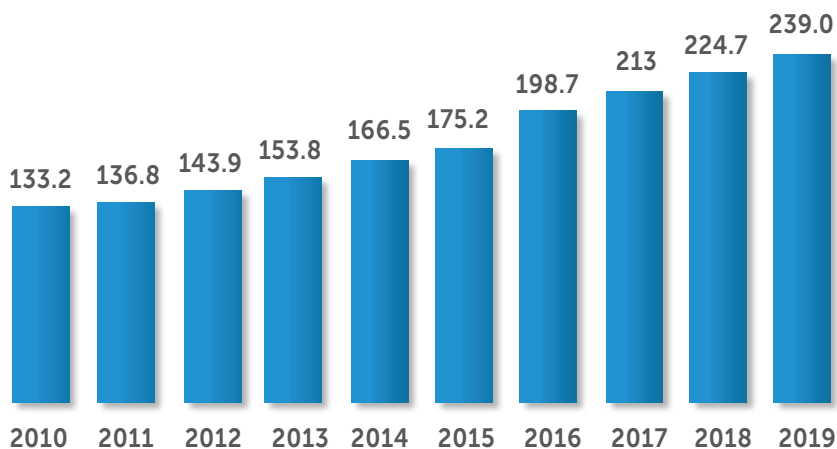

CGES je i u desetoj godini poslovanja, kao zasebno pravno lice, ostvario pozitivan poslovni rezultat iskazavši neto dobit u iznosu od 3,6 miliona €, uprkos složenom poslovnom ambijentu.

Tokom 2019. godine, za realizaciju investicija utrošeno je 18,7 miliona €.

I u 2019. godini, CGES je nastavio sa razvojem sistema prateći permanentne zahtjeve potrošača za kvalitetom električne energije, što se ogleda dostignutom vrijednošću imovine CGES-a od 239,0 miliona €.

10. Finansijski izvještaji

Bilans uspjeha

Finansijski izvještaji za 2019. godinu prikazuju dobit od 3,6 miliona €.

Prihodi iznose 40,6 miliona € i uglavnom se odnose na korišćenje prenosne mreže (21,4 miliona €), gubitke u prenosu (6,3 miliona €) i prihode od usluga balansiranja i sistemskih usluga (6,6 miliona €).

Troškovi poslovanja ostvareni su u iznosu od 27,7 miliona € i uglavnom se odnose na gubitke u prenosu (8,1 miliona €), troškove usluga balansiranja i sistemskih usluga (7,8 miliona €), troškove zarada (6,3 miliona €) i ostalih troškova uključujući usluge trećih lica (5,6 miliona €).

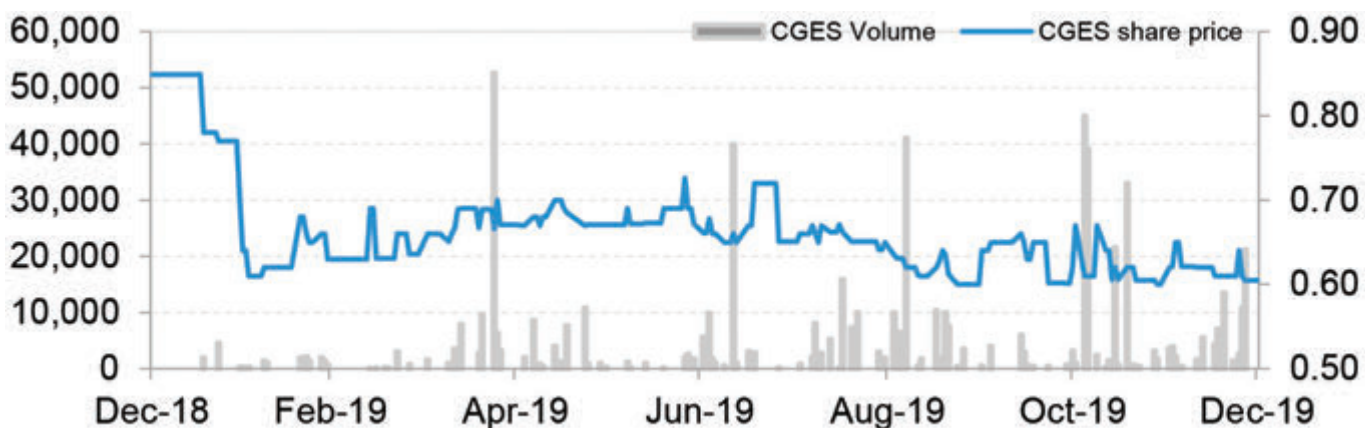
EBITDA (dobit prije oporezivanja, kamata i amortizacije) iznosi 12,9 miliona € sa maržom od 32%.

BILANS USPJEHA			
€ mil	Kraj 2019.	Kraj 2018.	2019. u odnosu na 2018.
Prihodi od korišćenja prenosne mreže	21,4	20,0	1,4
Prihodi od naknada za gubitke	6,3	5,6	0,7
Prihodi od dodjele prekograničnih kapaciteta	3,7	2,8	0,9
Prihodi od balansiranja i sistemskih usluga	6,6	5,0	1,6
Ostali prihodi	2,6	2,7	(0,1)
.....			
Ukupni prihodi	40,6	36,1	4,5
Zarade	6,3	6,1	0,1
Materijal	0,3	0,2	0,1
Usluge trećih lica	2,4	1,6	0,5
Trošak balansiranja i sistemskih usluga	7,8	5,7	2,0
Ostalo	3,2	3,6	(0,4)
Gubici u prenosnoj mreži	8,1	6,5	1,6
Ukupni troškovi	27,7	23,9	3,8
EBITDA	12,9	12,3	0,6
Marža	32%	34%	-2%
Amortizacija	8,2	7,5	0,7
EBIT	4,7	4,7	(0,1)
Marža	12%	13%	-2%
Neto finansijski trošak	0,6	0,1	0,5
Finansijski prihodi	0,3	0,5	(0,2)
Finansijski troškovi EBRD Lastva-Pljevlja	0,1	0,1	(0,0)
Finansijski troškovi KfW Lastva-Pljevlja	0,3	0,0	0,3
Finansijski troškovi KfW - Luštica	0,0	-	0,0
Finansijski troškovi ostala zaduženja	0,4	0,5	(0,0)
EBT	4,1	4,6	(0,5)
Porezi	0,4	0,4	0,0
Neto dobit	3,6	4,2	(0,6)

BILANS STANJA			
€ mil	Kraj 2019.	Kraj 2018.	2019. u odnosu na 2018.
Osnovna sredstva	239,0	224,7	14,3
Obrtni kapital	(16,0)	(14,4)	(1,6)
Fondovi	3,4	3,4	0,0
.....			
Neto investirani kapital	219,5	206,9	12,6
Akcijski kapital	174,9	171,6	3,3
Uplaćeni kapital	155,1	155,1	-
Rezerve	0,1 (	0,2)	0,2
Preneseni rezultati	20,3	16,6	3,6
Neto dobit iz prethodnih godina	16,6	28,7	(12,1)
Tekuća neto dobit	3,6	4,2	(0,6)
Dividende	-	(16,2)	16,2
Otkupljene sopstvene akcije	(0,6)	-	(0,6)
Neto dugovanja	44,6	35,3	9,3
Gotovina	17,8	25,4	(7,6)
Dugoročna dugovanja	62,4	60,7	1,7
.....			
EBRD Lastva-Pljevlja	40,8	35,1	5,7
KfW Lastva-Pljevlja	12,7	14,0	(1,3)
KfW (Luštica)	-	-	-
Ostala zaduženja	8,9	11,5	(2,6)
Kratkoročna dugovanja	-	-	-
.....			
Dividende	-	-	-
Ukupne obaveze	219,5	206,9	12,6

ČLANSTVO NA BERZI I AKCIJE CGES-A

Od 7. maja 2012. godine, akcije CGES-a se kotiraju na A listi Montenegroberze, što je potvrda kvaliteta same hartije od vrijednosti, a posredno i niza preduslova koje kompanija ispunjava u pogledu korporativne kulture. Kriva u nastavku prikazuje trend kretanja akcija kompanije bilježeći smanjenje vrijednosti od 0,85 € po akciji na početku godine do 0,61 € po akciji na dan 31. decembar 2019. godine.

11. Upravljanje prenosnim sistemom

Pouzdana mreža 24/7 – naš najvažniji zadatak

Da bi se osiguralo nesmetano funkcionisanje sistema 24 sata dnevno, iz Nacionalnog dispečerskog centra (NDC) se, korišćenjem najsavremenijih softverskih alata, vrši nadzor i upravljanje prenosnom mrežom. Nadzor nad radnim parametrima elektroenergetskog sistema realizuje se preko SCADA sistema NDC-a, lokalnih sistema za upravljanje i nadzor u objektima CGES-a i korisnika prenosnog sistema kao i uz pomoć informacija dobijenih drugim sredstvima za komunikaciju sa objektima prenosnog sistema, objektima korisnika i operatorima susjednih sistema.

Upravljanje elektroenergetskim sistemom podrazumijeva vođenje sistema (održavanje frekventne stabilnosti, naponske stabilnosti, primjenu odbrambenih mjera i ponovno uspostavljanje rada nakon poremećaja), nadzor sistema u smislu statičke i tranzijentne stabilnosti, kao i operativno upravljanje prekidačkim manipulacijama.

Aktuelnim povećavanjem udjela proizvodnih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije,

održavanje balansa između potreba korisnika i proizvodnje, i obezbjeđivanje visoko pouzdane elektroenergetske mreže postaje posebno težak zadatak.

Kao operatoru prenosnog sistema, zadatak nam je da obezbijedimo maksimalnu raspoloživost naše mreže. U tom cilju, da bismo umanjili operativne rizike, konstantno vršimo unaprijedjenje mrežne infrastrukture i optimizaciju radnih procesa.

Od izuzetnog značaja za upravljanje prenosnim sistemom su **koordinacija planiranja isključenja i koordinacija analiza sigurnosti.**

Koordinacija planiranja isključenja obuhvata izradu godišnjeg plana isključenja i ažuriranje istog kroz izradu mjesečnih i nedjeljnih planova, u skladu sa procedurama i pravilima ENTSO-e (European Network of Transmission System Operators for Electricity) kodova. Procedure obezbjeđuju pravovremenu razmjenu informacija o planiranim isključenjima, i usaglašavanje termina između operatora prenosnih sistema.

Osim koordinisanih procesa, u CGES-u se svakodnevno analiziraju tokovi snaga i naponske prilike, sigurnost rada sistema u specifičnim režimima, u cilju identifikacije mogućih kritičnih situacija i osmišljavanja preventivnih i korektivnih mjera za njihovo prevazilaženje.

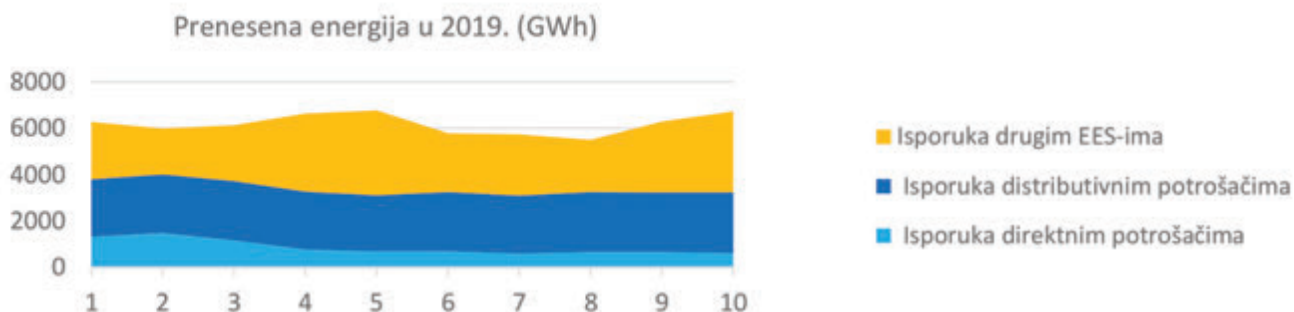

Elektroenergetski pokazatelji

Prenesena električna energija

Mreža CGES-a je u 2019. godini prenijela ukupno **6.733,5 GWh** električne energije, za potrebe crnogorskog elektroenergetskog sistema kao i tranzit električne energije za potrebe drugih sistema i interkonekcije.

U 2019. godini bilježimo izuzetan rast ukupne prenesene energije koju je omogućio CGES. Naime, u odnosu na 2017. i 2018. godinu ostvaren je rast od 22,65 odsto odnosno 7,19 odsto. Puštanjem u rad HVDC kabla prema Italiji, očekuje se značajan porast prenosa energije i time sve veća iskorišćenost prenosnog sistema.

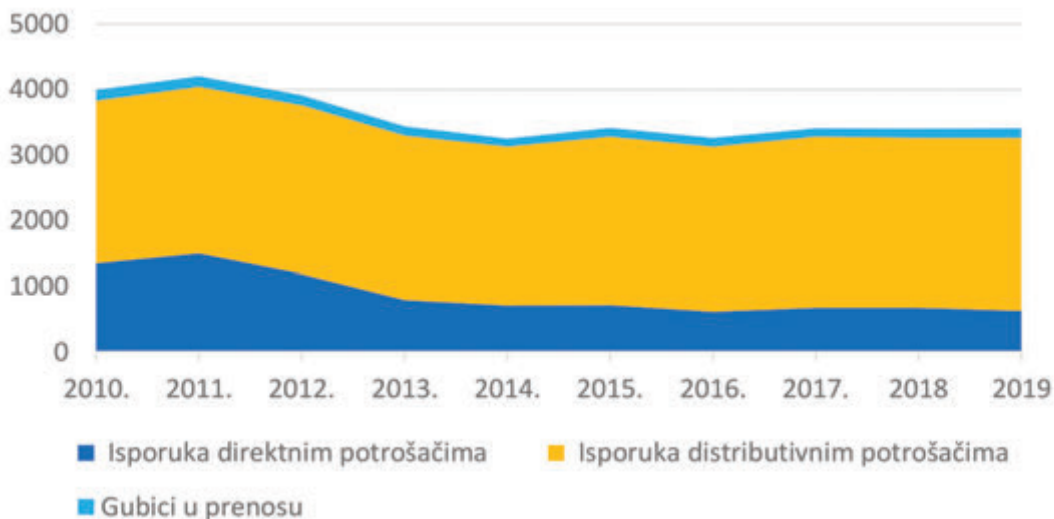
Potrošnja električne energije

Ukupna potrošnja električne energije u Crnoj Gori u 2019. godini iznosila je **3.405,79 GWh**, što je gotovo jednako vrijednosti iz 2018. godine.

Potrošnja			
	2019	2018	razlika
Isporuka distributivnim potrošačima	2.636,055	2.583,532	2,0%
Isporuka direktnim potrošačima	623,274	676,738	-7,9%
Gubici u prenosu	146,461	142,177	3,0%
Ukupno:	3.405,79	3,402,447	0,1%

Ukupna potrošnja električne energije u periodu od 2010. do 2019. godine

Iako je ukupna količina gubitaka povećana za 3%, zahvaljujući većem iskorišćenju mreže najvećeg naponskog nivoa, stopa gubitaka u prenosu u odnosu na ukupno prenesenu energiju je smanjena za 4% u odnosu na prethodnu godinu.

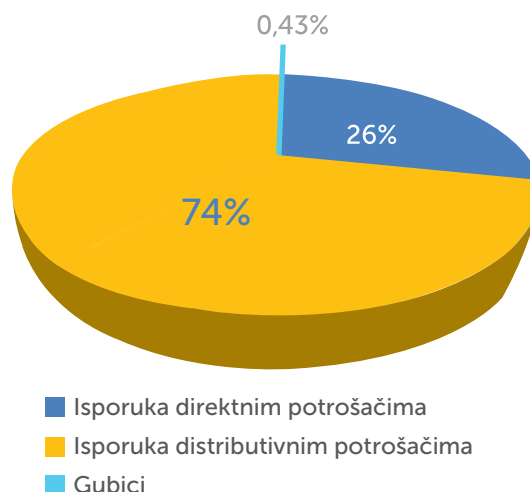
Sa dijagrama se može zaključiti da se gotovo 4/5 ukupne potrošnje električne energije odnosi na kupce na distributivnom nivou.

Maksimalno opterećenje crnogorske prenosne mreže zabilježeno je 21.12.2019. godine, kada je ostvaren izvoz u vrijednosti 21.917,01 MWh, pri tranzitu od 18.925,53 MWh. Tog dana je ostvarena maksimalna vrijednost tranzita u vrijednosti od čak 1.014 MW u 17. satu.

U nastavku je dat prikaz maksimalnog/minimalnog opterećenja sistema kao i ostvarena maksimalna i minimalna potrošnja na dnevnom nivou u 2019. godini.

Vršna potrošnja u Crnoj Gori u 2019. godini iznosila je 605 MW, u poređenju sa 599 MW u 2018. godini.

Učešće po tipu potrošnje 2019. godine

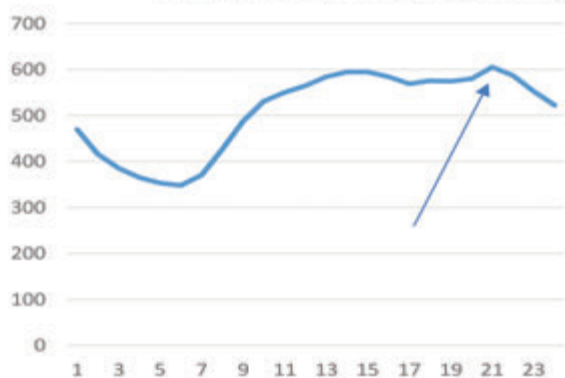
Maksimalna snaga			Maksimalna dnevna potrošnja	
MW	Sat	Dan	MWh	Dan
605	21	12.08.2019,	12250,25	09.01.2019

Minimalna snaga			Minimalna dnevna potrošnja	
MW	Sat	Dan	MWh	Dan
230	5	26.04.2019,	7191,93	28.04.2019

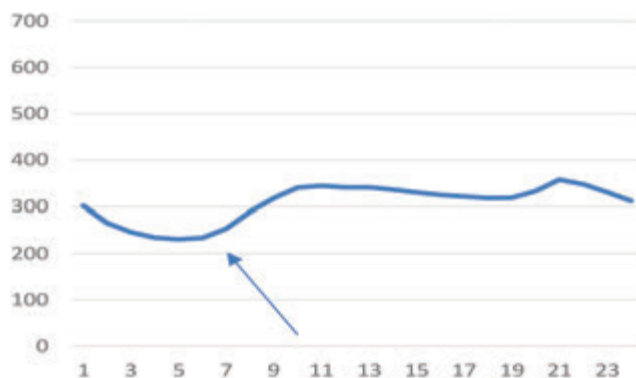
Taj vrhunac zabilježen je 12.08.2019. godine u 21. satu.

Minimalna potrošnja od 230 MW zabilježena je u petom satu 26.04.2019. godine.

Maksimalno opterećenje - 12.08.2019.

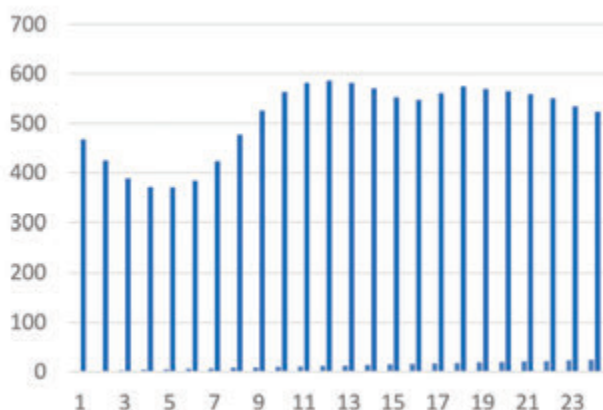

Minimalno opterećenje - 26.04.2019.

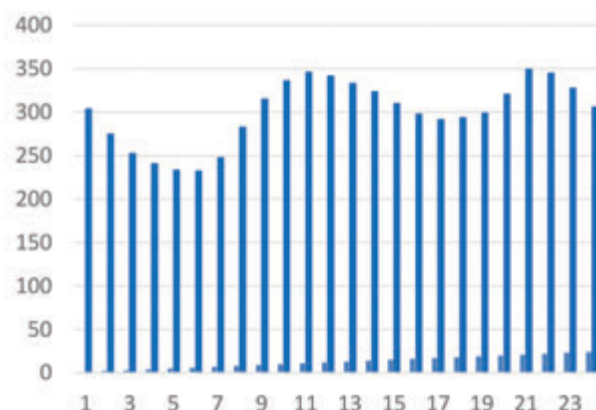

Najveći dnevni konzum ostvaren je 09. januara, a najniži 28. aprila 2019. godine.

Dnevna potrošnja 09.01.2019.

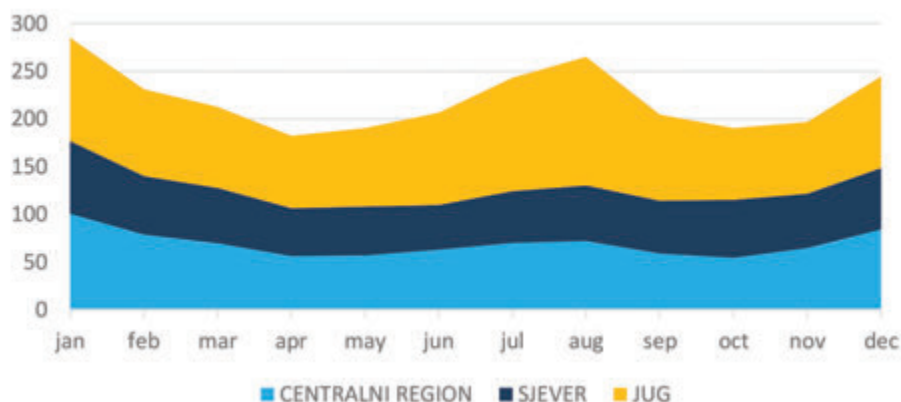
Dnevna potrošnja 28.04.2019.

Električna energija predata distributivnoj mreži

Zbog visoke potrošnje u vrijeme ljetnje turističke sezone, tačke priključenja na primorju bilježe maksimalnu potrošnju upravo u tom periodu. Činjenica da je trend kretanja potrošnje po mjesecima primorskih opština nerijetko suprotnog smjera u odnosu na smjer kretanja potrošnje u centralnom i sjevernom dijelu, čini dijagram potrošnje na nivou Crne Gore uravnoteženijim.

Na sljedećem dijagramu prikazana je električna energija predata distributivnoj mreži u 2019. godini po regionima.

Električna energija predata distributivnoj mreži po regionima (GWh)

Proizvodnja električne energije

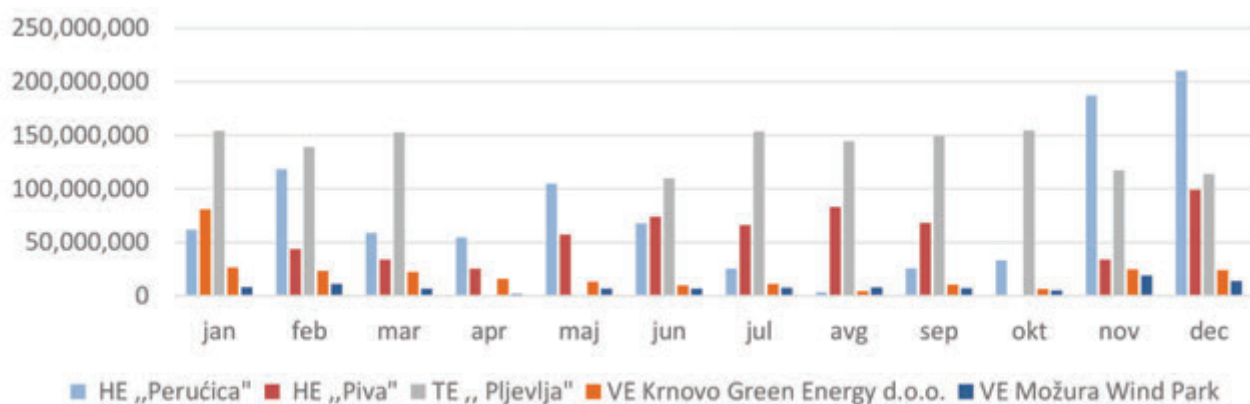
U prenosni sistem iz proizvodnih objekata u 2019. godini injektirano je 3.301,06 GWh električne energije, od čega je u hidroelektranama proizvedeno 1.617,06 GWh, termoelektrani 1.390,11 GWh, a u vjetroelektranama 294,31 GWh.

Proizvodnja električne energije

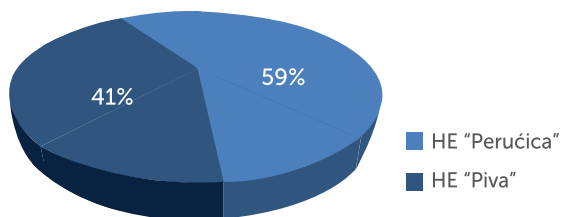
ELEKTRANE	2019	2018	Razlika
HE „Perućica“	951,97	1.042,256	-9%
HE „Piva“	665,093	993,902	-33%
TE „Pljevlja“	1.390,107	1.443,763	-4%
VE Krnovo Green Energy d.o.o.	193,016	161,626	19%
VE Možura Wind Park	101,294	0,64	-
Ukupno:	3.301,48	3.642,187	-9%

Proizvodnja električne energije po proizvodnim objektima koji su priključeni na prenosni sistem Crne Gore po mjesecima u 2019. godini prikazana je na sljedećem dijagramu.

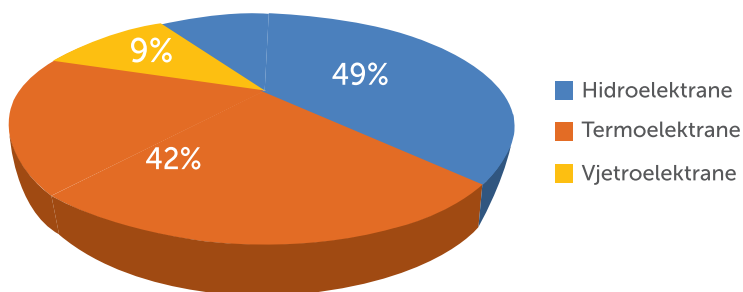
Proizvodnja električne energije po elektranama u 2019.g.

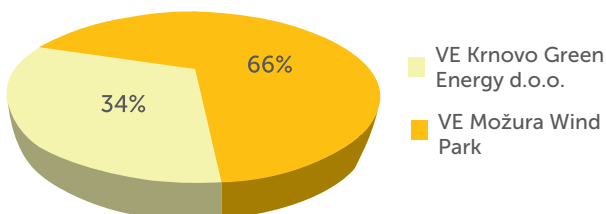
Hidroelektrane

Učešće po tipu proizvodnje

Vjetroelektrane

U Crnoj Gori je proizvodnja obnovljive energije porasla za **81 odsto** u apsolutnom iznosu u poređenju sa podatkom iz 2018. godine. To znači da vjetroelektrane imaju sve veću ulogu u zadovoljenju potreba konzuma, što zbog promjenljivosti proizvodnje, od operatora prenosnog sistema zahtijeva veću potrebnu regulacionu snagu i energiju za balansiranje.

Prekogranični prenosni kapaciteti u 2019. godini

CGES je nakon fizičkog povezivanja sa elektroprenosnim sistemom Italije putem HVDC podmorskog kabla, a u cilju puštanja istog u komercijalni rad, u koordinaciji sa kolegama iz italijanskog operatora prenosnog sistema Terne, pripremila set pravila kojima se definiše način i postupak dodjele raspoloživih prenosnih kapaciteta na novoj intekonektivnoj vezi Crne Gore i Italije. **Pravila za dugoročnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora i Pravila za dnevnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora** odobrena su u novembru 2019. godine od strane Regulatorne agencije za energetiku. Takođe, Regulatorna agencija za energetiku je odobrila **Pravila za aukcije za raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti Elektromreže**

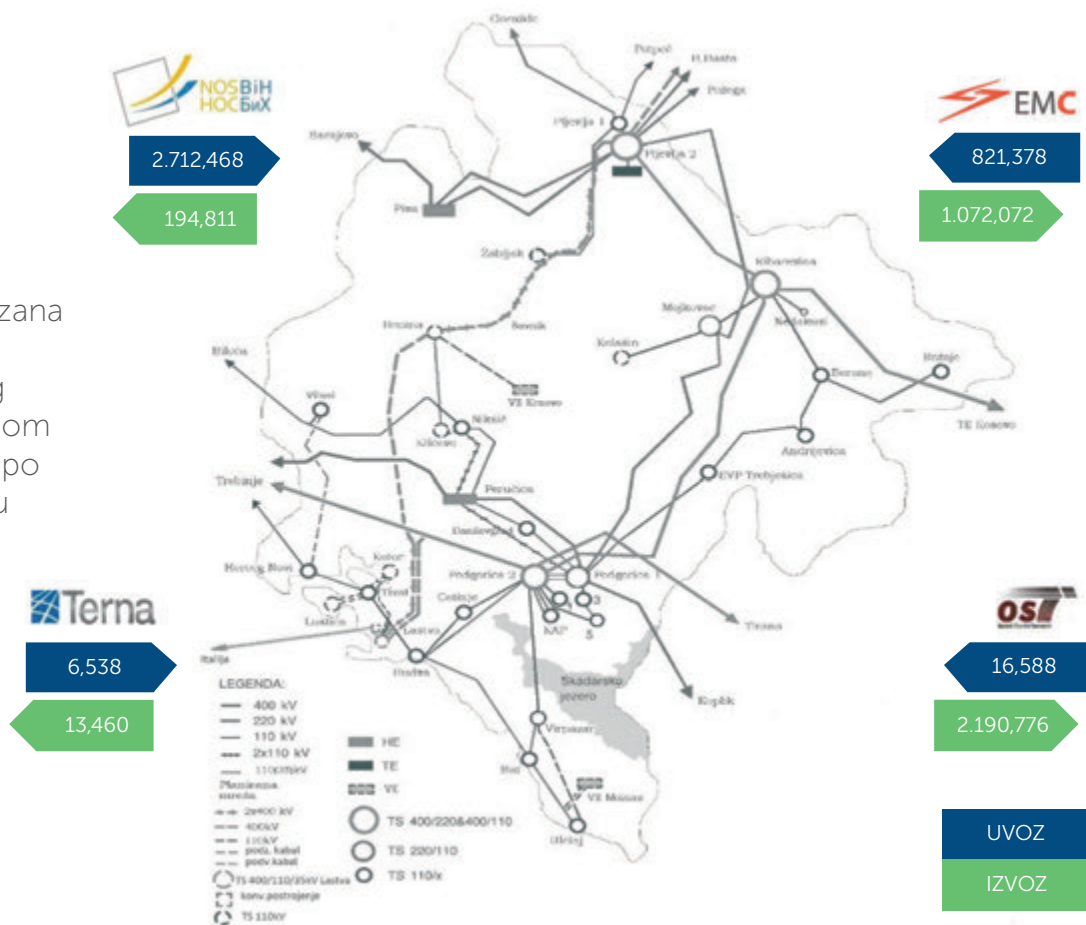
Srbije AD Beograd (EMS) i CGES-a. U skladu sa Pravilima, zaključen je ugovor dva operatora prenosnih sistema.

Implementacijom navedenih pravila, CGES je dodatno unaprijedio postupak alokacije prekograničnih kapaciteta i stvorio preduslov za značajno povećanje broja učesnika na tržištu električne energije iz EU zemalja.

Iz ugla učesnika na tržištu električne energije, zajedničke aukcije su tržišno povoljnija varijanta jer postoji mogućnost povrata finansijskih sredstava usljed neiskorišćenja kapaciteta i jedinstvene (marginalne) cijene po kojoj učesnici na tržištu plaćaju rezervaciju kapaciteta za pojedinačne aukcije, čime se poboljšao tržišni ambijent. Sa tehničkog stanovišta gore navedene inovacije su se pokazale opravdanim u smislu optimalnog iskorišćenja prekograničnih kapaciteta.

Razmjena električne energije po granicama

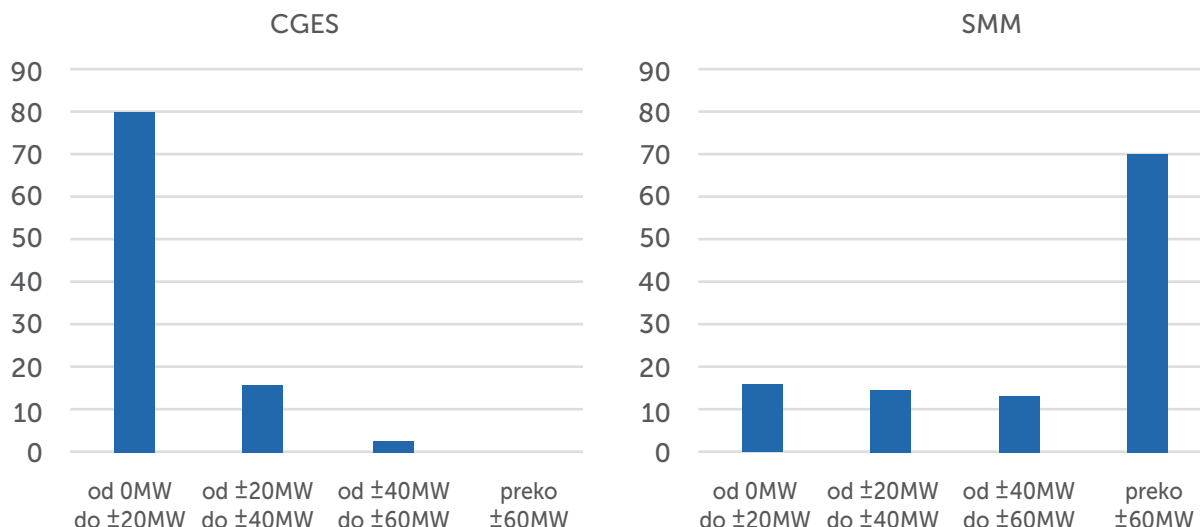
U nastavku je prikazana šema crnogorskog elektroenergetskog sistema sa razmjenom električne energije po granicama (MWh) u 2019. godini.

Regulacija sistema

CGES je dužan da reguliše snagu razmjene sa susjednim elektroenergetskim sistemima, ograničavajući neželjena odstupanja u opsegu od -20 MW do +20 MW.

Na dijagramima ispod je prikazana regulaciona greška CGES-a kao članice regulacionog bloka SMM, gdje je prikazana veoma dobra regulacija kontrolne oblasti Crna Gora (80,26%).

Kvalitet usluge prenosa električne energije

CGES, u skladu sa Pravilima o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom, evidentira i obrađuje podatke od značaja za procjenu kvaliteta usluge. Cilj ovih pravila je podsticanje operatora prenosnog sistema, operatora distributivnog sistema i snabdjevača na dostizanje i održavanje nivoa opštih i pojedinačnih pokazatelja minimuma kvaliteta snabdijevanja električnom energijom utvrđenih ovim pravilima.

Osnovni indikatori kvaliteta koji se odnose na prenosni sistem su:

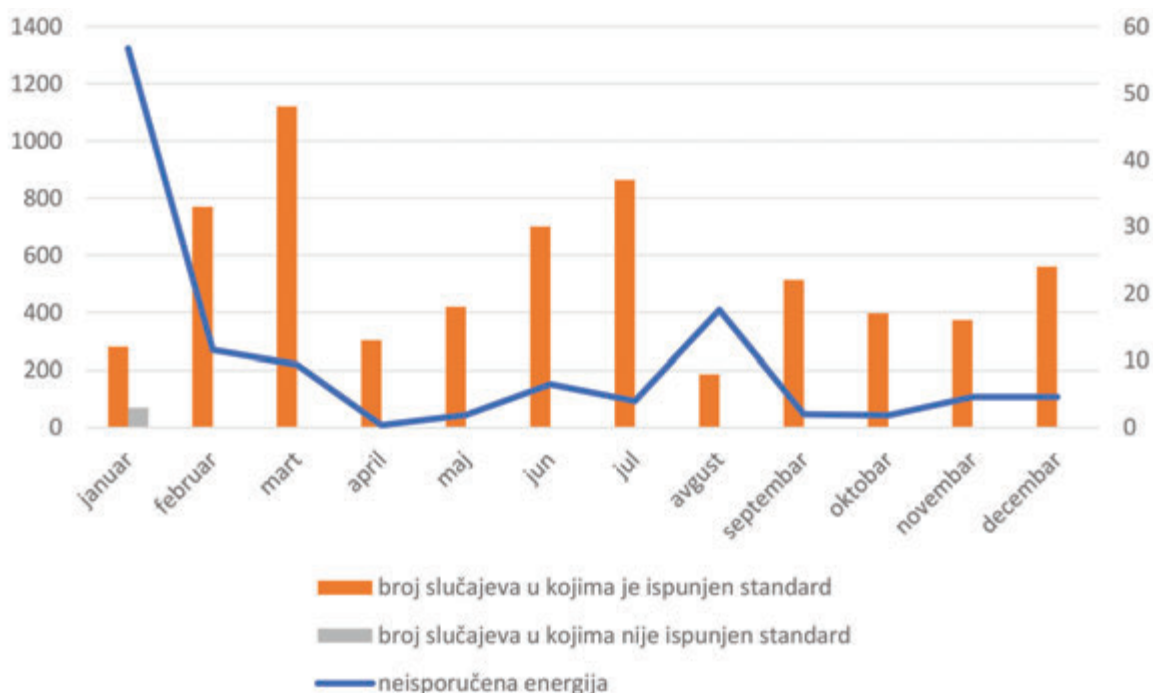
- **AIT (Average Interruption Time)** - pruža informacije o prosječnom trajanju prekida napajanja električnom energijom kupaca, djelova distributivnih sistema i zatvorenih distributivnih sistema koji su priključeni na prenosni sistem, izražen u minutima na godišnjem nivou i
- **ENS (Energy Not Supplied)** - pruža informacije o neisporučenoj električnoj energiji kupcima, djelovima distributivnih sistema i zatvorenih distributivnih sistema koji su priključeni na prenosni sistem, usljed neplaniranih prekida u napajanju električnom energijom, izražen u MWh na godišnjem nivou.

Količina neisporučene električne energije usljed neplaniranih prekida je, prema Pravilima o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom, iznosila 2.826,917 MWh.

Ukupno trajanje prekida i neisporučena energija tokom 2019. godine

	planirani	neplanirani
Ukupno trajanje prekida od početka godine (min)	7,080	21.299
Ukupna neisporučena energija od početka godine (MWh) - ENS	0	2.826,917

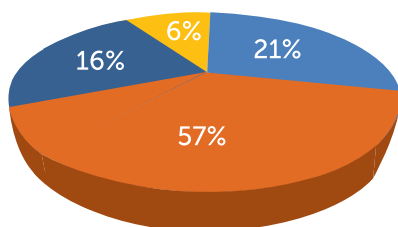
Neisporučena energija - 2019. godina

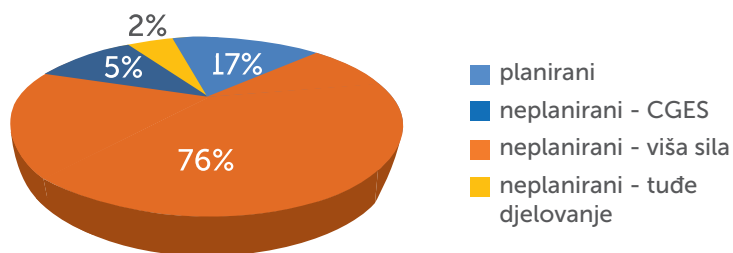
Uzevši u obzir da je propisani rok za izvršavanje obaveza operatora prenosnog sistema 24 sata, ističemo da samo u 1% slučajeva (3 od 281) nije ispunjen ovaj standard.

Osnovni indikatori kvaliteta prenosa za 2019. godinu su AIT 7,59h i ENS 2.826,917 MWh

Prekidi - broj prekida

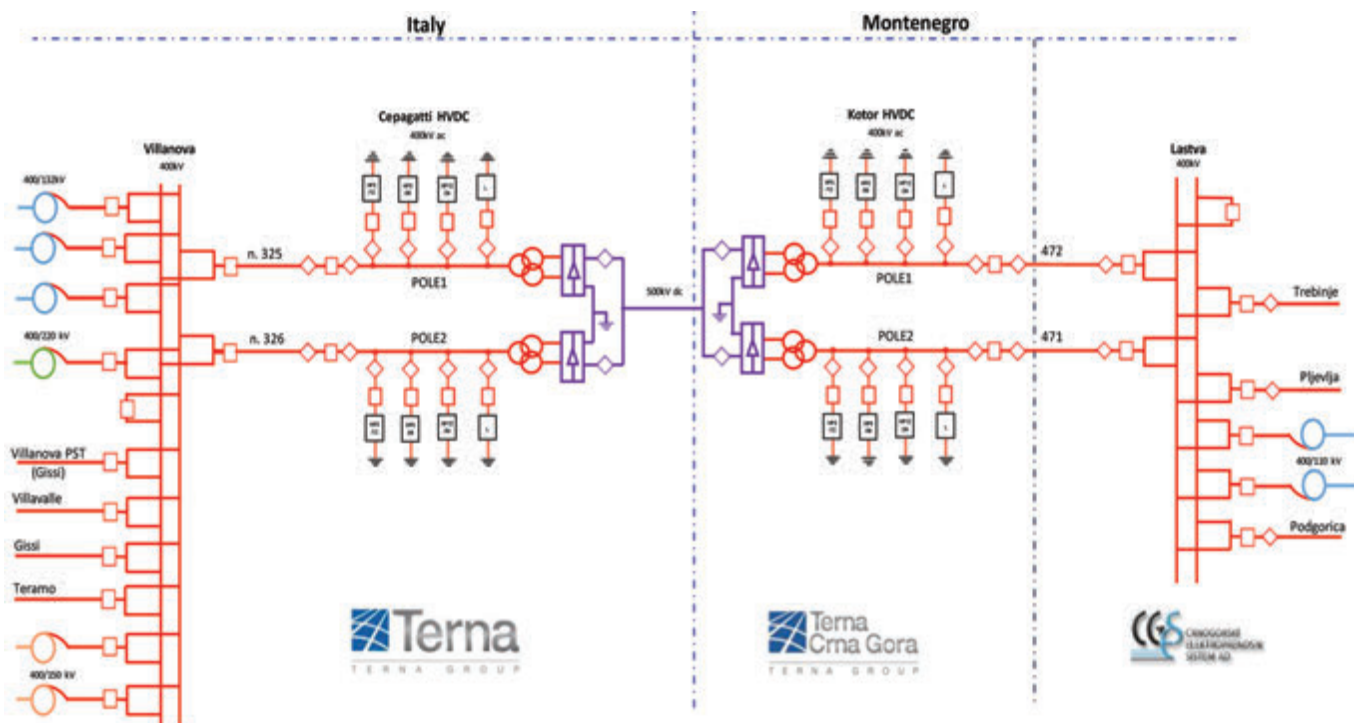
Prekidi - neisporučena energija

Od ukupno 223 neplaniranih prekida, 72,1 % je prouzrokovano višom silom, tj. ekstremnim meteorološkim uslovima.

Noviteti upravljanja tokom 2019. godine

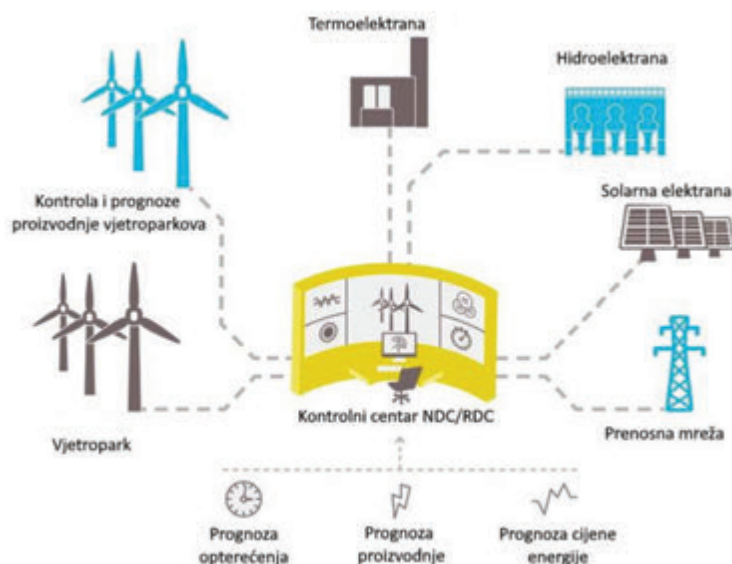
U 2019. godini najznačajnije aktivnosti u domenu operativnog upravljanja i planiranja rada sistema su vezane za puštanje u rad podmorskog HVDC kabla između Crne Gore i Italije – MONITA. Link je realizovan sa po dva pola u konvertorskim postrojenjima na obje strane, i to u Kotoru i Čepagati i, u prvoj fazi, jednim polom podmorskog kabla prenosne moći 600 MW. Sa Ternom je, uz saglasnost ENTSO-E, dogovoren način postupanja u slučaju ispada HVDC kabla koji je prihvatljiv svim TSO-ima u okruženju i time zatvoren tzv. **Notification Process**.

CGES je izradio i novi Odbrambeni plan, usklađen sa Emergency&Restoration kodom ENT-SO-E, u kojem su razrađene mjere za postupanje u kritičnim situacijama.

Savremeni SCADA sistem za uspješan prenos energije u interesu Društva

SCADA (Supervisory Control And Data Acquisition/Energy Management System) je osnovni alat koji omogućava vršenje nadzora nad radnim parametrima elektroenergetskog sistema. Naša kompanija je, sa ciljem unaprijeđenja i poboljšanja nadzornih i upravljačkih kapaciteta i performansi postojećeg NDC-a, uz novoformirani Rezervni dispečerski centar (RDC), realizovala novi SCADA/EMS sistem, u potpunosti u skladu sa standardima ENTSO-E.

Realizovani SCADA sistem je najsavremenije rješenje iz oblasti monitoringa i upravljanja elektroenergetskim sistemom. Primjenom ovog sistema postignuta je potpuna opservabilnost našeg elektroenergetskog sistema, kao i djelova okolnih sistema čije promjene značajno utiču na naš sistem. Jedno od najznačajnijih unaprijeđenja koje je donio novi sistem je potpuna hardverska i softverska redundansa, koja je iskorišćena za uspostavljanje RDC-a sa punim funkcionalnostima na drugoj fizičkoj lokaciji.

U okviru implementacije ovog izuzetno složenog projekta, izvršena je priprema 26 objekata CGES-a i puštanje u pogon 15 lokalnih SCADA sistema u trafostanicama.

Jedan kontrolni sistem za sve

Inženjerima i operaterima u dispečerskim centrima sada su na raspolaganju napredni sistemi vizuelizacije i identifikacije stanja sistema, što doprinosi efikasnijoj i kvalitetnoj reakciji u svakodnevnom radu. **Novi sistem takođe sa sobom donosi i funkcionalnosti dispečer trening-simulatora što predstavlja značajan iskorak u procesu obuke operatera.**

Odjeljenje za SCADA, preko razvojnih servera e-terramodel i e-terrasysbuild, ima mogućnosti modelovanja, tj. nadogradnje sistema uz vizuelizaciju svih strukturalnih promjena u sistemu. Novi SCADA sistem omogućava administratorima kontrolu pristupa sistemu, održavanje, kao i vršenje izmjena na svim elementima i modulima sistema, uz istovremeno njegov nesmetan i bezbjedan rad.

OPTIČKA VLAKNA U SRCU PAMETNIH MREŽA

Efikasno funkcionisanje elektroenergetskog sistema i operatora prenosnog sistema (TSO) u cjelini uslovljeno je postojanjem telekomunikacionog sistema za prenos tehničkih i poslovnih podataka, kao jednog od infrastrukturnih sistema.

Razvoj optičke mreže je usaglašen sa razvojem mreža prenosa u susjednim TSO-ima.

CGES posjeduje oko 850 km sopstvene optičke infrastrukture bazirane na optičkim vlaknima ugrađenim u zemljovodno uže (OPGW- Optical Ground Wire).

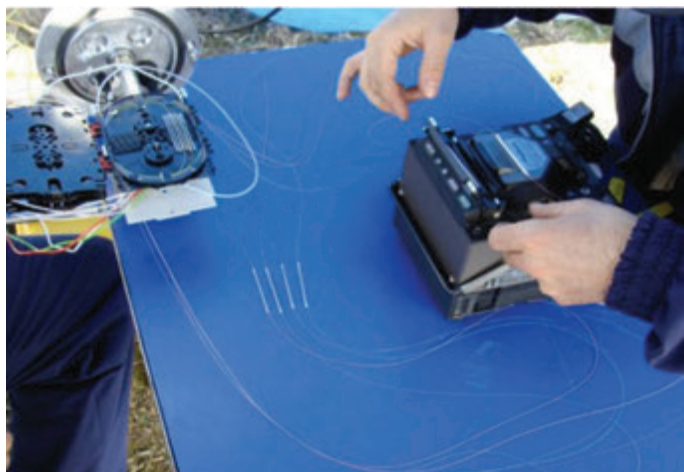
Putem ove infrastrukture CGES je povezan i sa susjednim TSO-ima, a preko njih i sa svim TSO-ima u ENTSO-e i vrši razmjenu podataka u realnom vremenu, koristeći Electronic Highway mrežu (privatna računarska mreža).

Mreža prenosa svojim konceptijskim postavkama i kapacitetima, s jedne strane, zadovoljava postojeće potrebe u pogledu prenosa informacija složenog tehničkog i poslovnog sistema CGES-a, a sa druge strane, predstavlja potencijalni komercijalni resurs na telekomunikacionom tržištu Crne Gore.

CGES ima licencu za pružanje usluge iznajmljivanja optičkih vlakana i od ukupnog broja vlakana polovina je raspoloživa za komercijalne usluge, bez ugrožavanja sopstvenih, kako sadašnjih tako i budućih planiranih potreba za vlastitom optičkom infrastrukturom.

U cilju poboljšanja konkurentnosti, sredinom 2019. godine usvojen je novi cjenovnik za zakup optičkih vlakana i za zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture.

Dodatno, plan kompanije je da svaki novi i svaki rekonstruisani dalekovod umjesto zemljovodnog užeta ima OPGW uže, kao i da se tokom izgradnje kablovskih visokonaponskih vodova, polažu podzemni optički kablovi. Ovim investicijama se proširuje naša optička mreža i obezbjeđuje redundansa.

S obzirom da cjelokupna komunikacija, upravljanje i nadzor elektroenergetskog sistema ide preko telekomunikacionog sistema, od izuzetnog je značaja da isti radi sa visokom raspoloživošću i da bude u skladu sa modernim tehnologijama.

Na prijedlog Svjetske banke pokrenuta je inicijativa za zajedničko korišćenje regionalne infrastrukture „Balkan Digital Highway“, gdje su uključene tri elektroprenosne kompanije iz regiona – KOSTT, OST i MEPSO, a kojima se za zajedničko apliciranje za grant, uz saglasnost Ministarstva ekonomije, priključio i CGES. Studija izvodljivosti za zajedničko korišćenje raspoložive optičke infrastrukture treba da sagleda mogućnost učešća energetske subjekata u zajedničkom korišćenju infrastrukture za iznajmljivanje pristupa po komercijalnim uslovima zainteresovanim operaterima i da predloži dizajn mreže uzimajući u obzir rezultate analize tržišta za svaki TSO odvojeno.

Značajno unaprijeđenje efikasnosti očekuje se implementacijom novog ERP-a (Enterprise Resource Planning) i DMS-a (Document Management System), čija isporuka je ugovorena tokom 2019. godine.

Takođe, CGES je krenuo u proces implementacije rezervnog Data Centra (Disaster Recovery Centra) kako bi bio obezbijeđen kontinuitet poslovanja (Business Continuity) u toku incidentnih događaja i katastrofa.

12. Objekti elektroprenosnog sistema

Elektroprenosni sistem u Crnoj Gori, prema Zakonu o energetici čine postrojenja (trafostanice) i vodovi (dalekovodi i kablovi) naponskih nivoa 400 kV, 220 kV i 110 kV. Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica gazduje sa 1411 km dalekovoda i to:

- 6 dalekovoda 400 kV, dužine 355,3 km,
- 8 dalekovoda 220 kV, dužine 338 km,
- 35 dalekovoda 110 kV od kojih su tri dalekovoda 2x110 kV, dužine 568,2 km,
- 4 dalekovoda 110 kV koji su pogonu pod naponom 35 kV, dužine 97 km,
- 2 podzemna 110 kV kablovska voda, dužine 7,3 km,

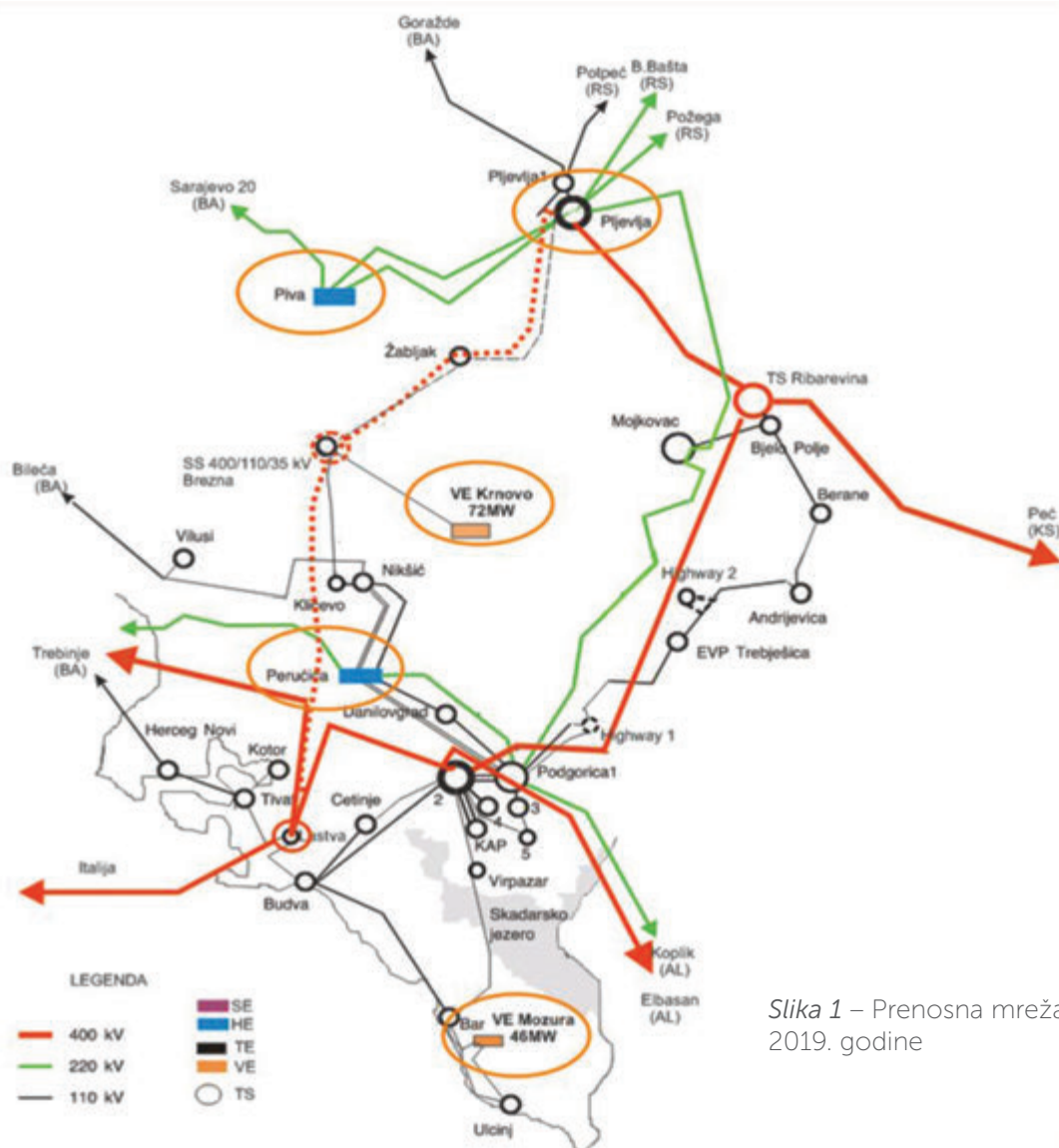
kao i 3866,5 MVA instalisane snage u

- 4 trafostanice 400/x, 1260 MVA,
- 2 trafostanice 220/x, 616 MVA,
- 19 trafostanica 110/x, 2035 MVA.

Prenosni sistem Crne Gore ima značajan broj interkonektivnih dalekovoda sa susjednim elektroenergetskim sistemima:

- sa elektroenergetskim sistemom Srbije, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko dva DV 220kV kao i sa jednim DV 110kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Kosova, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko jednog DV 400kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Bosne i Hercegovine je povezana preko jednog DV 400kV, dva DV 220kV), te sa dva DV 110kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Albanije je povezana preko jednog DV 400kV i jednog DV 220 kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Italije je povezana preko 500kV HVDC podmorskog kabla.

Korisnici prenosnog sistema

Na elektroprenosnu mrežu u vlasništvu CGES-a priključene su;

- hidroelektrane „Perućica“ (instalisanе snage 310 MW) i „Piva“ (347 MW),
- termoelektana „Pljevlja“ (210 MW),
- vjetroelektrane „Krnovo“ (72MW) i „Možura“ (46MW),
- direktni potrošači:
 - Kombinat aluminijuma Podgorica,
 - Tosčelik – Željezara Nikšić i
 - Željeznička infrastruktura Crne Gore,
- CEDIS koji posredstvom distributivne mreže električnom energijom napaja oko 400.000 registrovanih distributivnih potrošača.

Eksploatacija, ispitivanje i održavanje

Briga o elektroenergetskim objektima podrazumijeva redovno praćenje i ispitivanje stanja opreme, obavljanje redovnih pregleda, revizija i remonata kao i brzo, efikasno i kvalitetno otklanjanje kvarova i havarijskih situacija a sve na način da se obezbijedi da vrijeme beznaponskog stanja bilo koga od korisnika elektroprenosnog sistema ne postoji ili bude minimalno.

U toku 2019. godine planirane aktivnosti vezano za praćenje i ispitivanje stanja opreme kao i obavljanje redovnih pregleda, revizija i remonata su realizovane u obimu od oko **98** odsto.

Tokom 2019. godine obavljeno je i 105 hitnih intervencija.

Plan i realizacija revizija i remonata trafostanica u 2019. godini

Naponski nivo	Revizija Plan/ realizacija	Remont Plan/ realizacija
400 kV	0/0	0/0
220 kV	4/4	6/6
110 kV	14/14	14/14
35 kV	13/13	26/26
UKUPNO	31/31	46/46
%	100%	100%

Plan i realizacija pregleda i remonata dalekovoda u 2019. godini

Naponski nivo	PREGLED Plan/ realizacija	Remont Plan/ realizacija
400 kV	10/10	3/3
220 kV	16/16	5/5
2x110 kV	4/4	0/0
110 kV	62/62	8/8
110 (35) kV	8/8	1/1
UKUPNO	100/100	17/17
%	100%	100%

Od ulaganja u postojeće objekte u 2019. godini važno je istaći kompletnu rekonstrukciju dalekovoda 2x110 kV Podgorica – Perućica vod II i III i dalekovoda 110 kV Berane - Andrijevića, koja je uključila kompletnu zamjenu faznih provodnika, zaštitnog užeta, izolatora, spojne i ovjesne opreme.

Plan i realizacija ispitivanja u 2019. godini

Osim planiranih pregleda remonata, revizija i ispitivanja, izvršene su i zamjene opreme kako u trafostanicama tako i na dalekovodima. U toku 2019. godine na osnovu plana ali i rezultata pregleda, revizija i ispitivanja realizovana je zamjena VN prekidača, rastavljača, mjernih transformatora, odvodnika prenapona kao opreme i na dalekovodima.

Fotografija: havarijski stub

13. Zaštita i zdravlje na radu

Jedan od glavnih ciljeva CGES-a je da realizaciju osnovnog zadatka – kvalitetno i sigurno razvijanje, održavanje i vođenje elektroprenosnog sistema obezbijedi uz nultu toleranciju vezanu za povrede na radu. Kako bi se taj cilj realizovao CGES konstantno sprovodi aktivnosti koje treba da obezbijede uslove za realizaciju kako toga cilja tako i ispunjenje svih zakonom definisanih obaveza tako i najboljih praksi vezanih za zaštitu i zdravlje na radu.

14. Mjere zaštite životne sredine

Za projekte koje realizujemo a odnose se na izgradnju objekata prenosnog sistema, koji mogu imati uticaja na životnu sredinu, shodno zakonskoj regulativi iz oblasti procjene uticaja na životnu sredinu, traži se saglasnost nadležnog organa na elaborat o procjeni uticaja ili odluka da nije potrebna procjena uticaja na životnu sredinu za određeni projekat.

Takođe se, u toku eksploatacije objekata, vrše periodična mjerenja, čime se povremeno provjeravaju nivoi elektromagnetnih zračenja. Mjerenja obavlja isključivo nezavisna akreditovana institucija. Ova oblast je regulisana Zakonom o zaštiti od elektromagnetnih zračenja i pratećim podzakonskim aktima.

Upravljanje otpadom je jedna od aktivnosti koja se sprovodi u cilju zaštite životne sredine. Upravljanje otpadom se obavlja u skladu sa principima održivog razvoja, odnosno efikasnijeg korišćenja resursa koje podrazumijeva: sprječavanje nastanka otpada kad god je to moguće, pravilno skladištenje otpada (naročito opasnog), pripremu postojećeg otpada za ponovnu upotrebu, recikliranje ili dobijanje energije, i obezbjeđuje se očuvanje životne sredine od negativnog djelovanja koje proističe iz radnih procesa. Naša kompanija postupa sa otpadom u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i prema „Planu upravljanja otpadom CGES AD”. Godišnji izvještaji o upravljanju otpadom dostavljaju se Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine i MONSTAT-u.

Najveći dio proizvedenog otpada se reciklira.

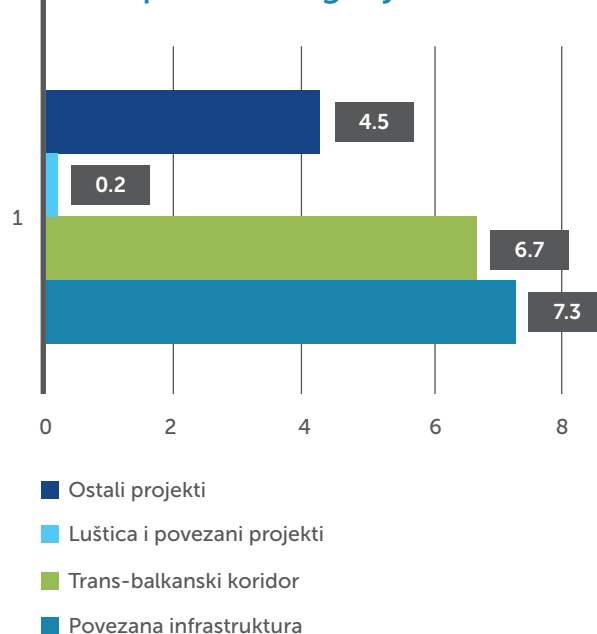
15. Investiciona ulaganja u 2019. godini

Plan investicija u 2019. godini obuhvatio je aktivnosti na realizaciji 60 projekata. Ostvarena je realizacija investicija u iznosu od 18,7 miliona €. Ulaganja u investicije koje su realizovane ili dijelom realizovane odnose se na:

- Povezanu infrastrukturu koja obuhvata izgradnju TS 400/110/35 kV "Lastva", DV 400kV "Lastva-Čevo" i DV 400kV "Čevo-Pljevlja", u iznosu od 7,3 miliona €;
- Transbalkanski koridor koji obuhvata izgradnju TS 400/110/35 kV Brezna, izgradnju DV 400kV Pljevlja2-Bajina Bašta, rekonstrukciju sistema zaštita u prenosnoj mreži kao i zamjenu VN opreme u trafostanicama CGES-a, u iznosu od 6,7 miliona €;
- Novi SCADA sistem, u iznosu od 1,2 miliona €;
- Lušticu i povezane projekte koji obuhvataju izgradnju TS 110/35kV Luštica sa priključkom na 110kV mrežu, rekonstrukciju TS 110/35kV Tivat, rekonstrukciju DV 110kV Lastva-Tivat i izgradnju DV 110kV Lastva-Kotor, u iznosu od 0,2 miliona €;
- Ostale projekte koji predstavljaju ulaganja u modernizaciju i nove projekte, u iznosu od 4,5 miliona €.

Kapitalna ulaganja u mil €

Dalji razvoj

CGES i u 2020. godini nastavlja sa ulaganjem u izgradnju i modernizaciju prenosne mreže i objekata. Investicioni plan za 2020. godinu previđa aktivnosti na 58 projekata. Od značajnijih investicija treba pomenuti nastavak ulaganja u povezanu infrastrukturu, Transbalkanski koridor, izgradnju TS Luštica sa povezanim projektima, kao i neke od veoma važnih projekata:

- Rekonstrukcija i proširenje TS 110/35kV Pljevlja 1,
- Obezbeđenje dvostranog napajanja 110kV za TS Podgorica 4,
- Izgradnja TS 110/35kV Žabljak,
- Nabavka novih energetskih transformatora za TS Podgorica 2, TS "Nikšić" i TS "Kotor",
- Izrada sistema za daljinski pristup procesnim mrežama,
- Izrada glavnog projekta označavanja dalekovoda,
- Nabavka mjernih transformatora.

16. Međunarodna saradnja

CGES AD Podgorica (CGES) ostvaruje međunarodnu saradnju u okviru svojih nadležnosti u cilju jačanja kapaciteta i primjene najboljih međunarodnih praksi u oblasti energetike, te daljeg pozicioniranja CGES-a kao savremene kompanije koja prati evropske tokove. Tokom 2019. godine predstavnici CGES-a su aktivno učestvovali u radu svih međunarodnih tijela čiji je CGES član, u cilju realizacije postavljenih ciljeva, predstavljanja kompanije na najbolji mogući način i definisanja strateških prioriteta kada je u pitanju međunarodna saradnja, odnosno učešće u međunarodnim organizacijama i radnim tijelima u okviru istih.

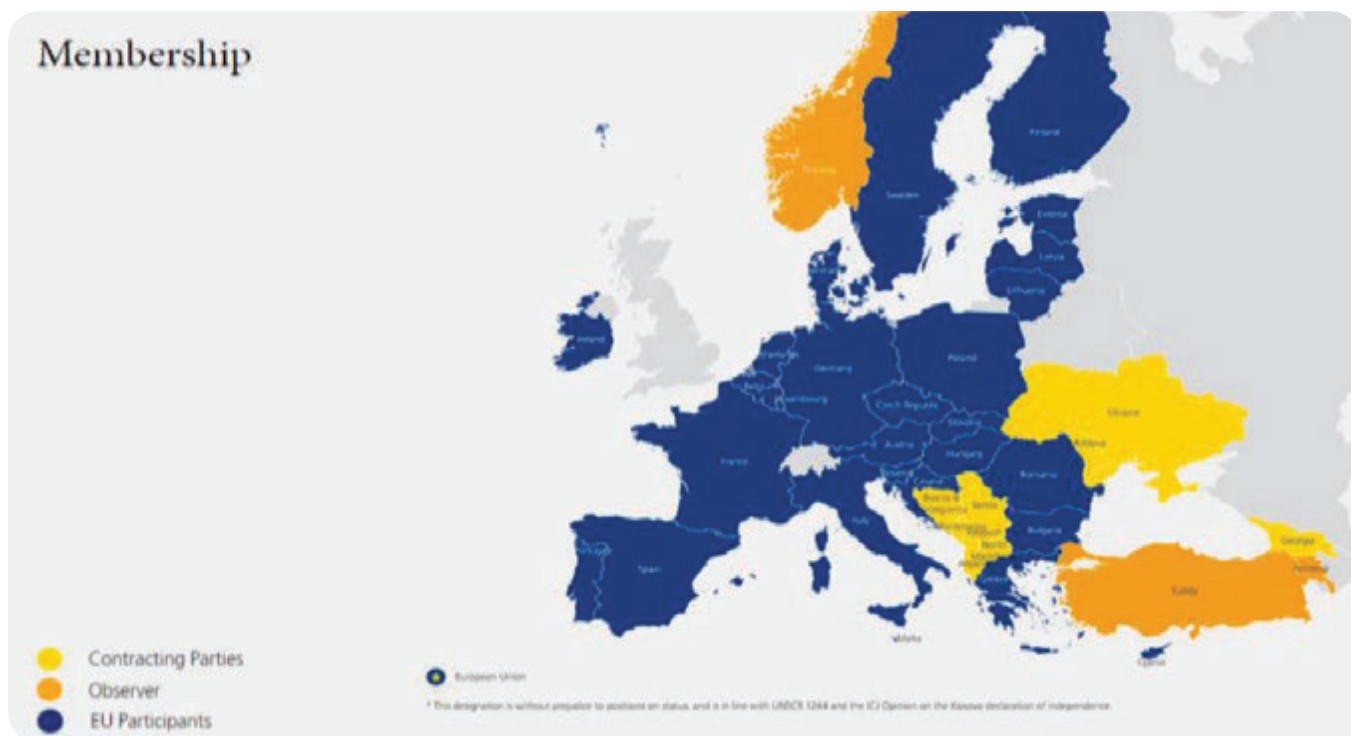
Učešće u radu Energetske zajednice

Energetska zajednica je međunarodna organizacija koja okuplja zemlje članice Evropske unije i njene susjede, u cilju stvaranja integrisanog panevropskog tržišta električne energije. Organizacija je osnovana Ugovorom o osnivanju Energetske zajednice, potpisanim u oktobru 2005. godine u Atini, koji je stupio na snagu u julu 2006. godine. Ključni cilj Energetske zajednice je proširiti pravila i principe unutrašnjeg energetskog tržišta EU na zemlje jugoistočne Evrope, u Crnomorskom regionu i šire, na osnovu pravno obavezujuće regulative.

Crna Gora je jedna od devet ugovornih strana Energetske zajednice, a predstavnici CGES-a učestvuju u radu grupe za odabir prioritarnih projekata PECE/PMI, u Inicijativi šest zemalja Zapadnog Balkana u oblasti razvoja energetske infrastrukture, povezanosti i održivosti.

Slika 3: Države članice Energetske zajednice

(Izvor: <https://www.energy-community.org/aboutus/whoweare.html>)

Članstvo u ENTSO-E

CGES AD Podgorica kontinuirano ostvaruje saradnju sa evropskim operatorima prenosnih sistema u okviru Evropske mreže operatora prenosnih sistema - ENTSO-E (*European Network of Transmission System Operators for Electricity*), koja danas broji 42 članice iz 35 evropskih država. Cilj saradnje, utvrđen Regulativom Evropskog parlamenta 714/2009 kao sastavnim dijelom Trećeg energetskog paketa zakonodavstva Evropske unije, je promocija uspostavljanja i omogućavanje

Slika 4: Mapa prenosne mreže ENTSO-E interkonekcije

(Izvor: <https://www.tscnet.eu/europe-power-system-2040/>)aboutus/whoweare.html)

funkcionisanja regionalnog i unutrašnjeg tržišta električne energije Evropske unije, prekogranične trgovine, kao i obezbeđenje optimalnog upravljanja, koordinisanog rada i odgovarajućeg tehničkog razvoja evropskog elektroprenosnog sistema. Dodatno, jedan od najznačajnijih ciljeva ENTSO-E organizacije je aktivno pružanje podrške evropskoj energetskej i klimatskoj agendi, kao i integracija visokog stepena obnovljivih izvora energije u energetske sistem Evrope.

Predstavници CGES-a su tokom 2019. godine, osim učešća u radu Skupštine, učestvovali, između ostalog, i u aktivnostima Odbora za rad sistema, Odbora za razvoj sistema, Odbora za tržište, kao i Odbora za istraživanje, razvoj i inovacije u okviru ENTSO-E. U okviru Odbora za rad sistema, najvažnije aktivnosti u 2019. godini bile su vezane za pripremu i potpisivanje SAFA (Synchronous Area

Framework Agreement) i dokumenata koji su u vezi sa njim, kao i uspješno sprovođenje Notification Process procedure, vezano za odobravanje priključenja HVDC kabla između Crne Gore i Italije, od strane ENTSO-E.

Kontrolni Blok SMM

CGES AD Podgorica upravlja ENTSO-E kontrolnom oblašću Crna Gora. Kontrolna oblast Crna Gora, zajedno sa kontrolnim oblastima Srbije i Makedonije, čini kontrolni blok SMM.

Koordinaciju SMM bloka obavlja operator prenosnog sistema Srbije – EMS, saradjujući sa CGES-om i makedonskim operatorom prenosnog sistema MEPSO. U okviru CGES-a formirana je stalna radna grupa zadužena za rad u okviru SMM Kontrolnog bloka.

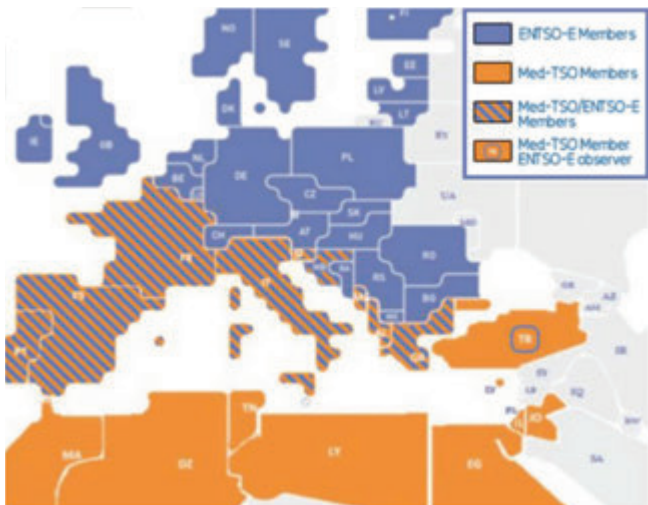
Članstvo u Med-TSO-u

Asocijacija operatora prenosnih sistema zemalja Mediterana – Med-TSO je osnovana sa ciljem promovisanja stvaranja mediteranskog energetskog tržišta, obezbjeđujući njegovo optimalno funkcionisanje definisanjem zajedničkih metodologija, pravila i praksi za optimizaciju rada postojeće infrastrukture i olakšavanje razvoja nove. CGES kao jedan od osnivača Med-TSO asocijacije, koja ima 21 člana iz 19 zemalja Mediterana, nastoji da doprinese ostvarivanju utvrđenih ciljeva, donošenju odluka i radu ove asocijacije.

Članstvo u CROSSBOW projektu

Kao dio konzorcijuma kojeg čine, između ostalih, 8 TSO-a iz okruženja (TRANS, ADMIE, ESO, EMS, NOSBiH, HOPS, CGES i MEPSO), CGES učestvuje u realizaciji projekta CROSSBOW, jednog od trenutno najznačajnijih inovacionih projekata Evropske

unije u sektoru Pametnih mreža (Smart grids). Projekat CROSSBOW podstiče istraživanja, inovacije i tehnološki razvoj iz oblasti energetike, sa zadatkom promovisanja održivih električnih mreža koje sadrže veće učešće obnovljivih izvora energije u cjelokupnoj proizvodnji i pružaju mogućnost uspostavljanja panevropskih balansnih tržišta električne energije bliskih realnom vremenu.

Slika 5: Članovi Med-TSO organizacije
(Izvor: <https://www.med-tso.com/members.aspx?f=>)

Slika 6: Sastanak Skupštine Med-TSO organizacije 7. novembra 2019. u Istanbulu
(Izvor: <https://www.med-tso.com/assembly.aspx?f=&title=General+Assembly>)

Slika 7: Crossbow projekat
(Izvor: <https://www.eusew.eu/crossbow-horizon-2020-clean-energy-across-europe>)

Članstvo u projektu TRINITY

Projekat TRINITY ima za cilj da doprinese međusobnom povezivanju tržišta električne energije u regionu jugoistočne Evrope, kao i pridruživanju multiregionalnom povezanom tržištu električne energije.

Slika 8: Trinity projekat (Izvor: <http://trinityh2020.eu/>)

CGES je dio konzorcijuma koji sprovodi ovaj naučnoistraživački projekat zajedno sa drugim operaterima prenosnih sistema, berzama električne energije, promoterima obnovljivih izvora električne energije i sa naučnoistraživačkim institucijama iz EU i jugoistočne Evrope.

Učešće u projektu AIMS Market Coupling

U cilju povezivanja tržišta električne energije dan-unaprijed, Albanija, Italija, Crna Gora i Srbija osnovale su subregionalni projekat pod nazivom AIMS MC.

Tokom 2019. godine, aktivnosti su se bazirale na izradi analize preduslova projekta AIMS, čime je napravljen korak naprijed ka ostvarenju cilja povezivanja tržišta između Albanije, Italije, Crne Gore i Srbije. Analizom su obuhvaćeni ključni preduslovi koje je potrebno ispuniti da bi se postigao navedeni cilj, a ujedno pružen je uvid u ključne izazove koji bi mogli blokirati ili odgoditi implementaciju ove inicijative.

17. Unutrašnja revizija

Kao dio sistema upravljanja i unutrašnjih kontrola, uloga unutrašnje revizije je da obezbijedi nezavisno, objektivno uvjeravanje i savjetodavne usluge čime će se doprinijeti postizanju ciljeva Društva i poboljšanju poslovanja.

S tim u vezi, tokom 2019. godine sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- **Usvojen je Strateški plan unutrašnje revizije za period od 2019. do 2021. godine i Godišnji plan unutrašnje revizije kao njegov sastavni dio:**

Strateški plan podržava ciljeve Društva, obezbjeđujući da unutrašnja revizija doprinese unaprijeđenju upravljanja, upravljanja rizikom i procesa kontrola.

Godišnji plan izrađuje se na osnovu Strateškog plana i utvrđuje do kraja tekuće za narednu godinu.

- **Realizacija Plana unutrašnje revizije za 2019. godinu:**

U skladu sa Planom unutrašnje revizije za 2019. godinu urađene su četiri revizije:

1. Planiranje javnih nabavki;
2. Kancelarijsko i arhivsko poslovanje;
3. Investiciono planiranje, izvještavanje i praćenje realizacije projekata;
4. Operativno upravljanje prenosnim sistemom električne energije.

18. Izvještaj nezavisnog revizora

Izvještaj nezavisnog revizora

Akcionarima i Odboru direktora društva Crnogorski elektroprenosni sistem a.d., Podgorica

Mišljenje

Po našem mišljenju, finansijski izvještaji daju istinit i objektivan prikaz, po svim materijalno značajnim aspektima, finansijske pozicije društva Crnogorski elektroprenosni sistem a.d., Podgorica (u daljem tekstu „Društvo“) na dan 31. decembra 2019. godine, i njegove finansijske uspješnosti i tokova gotovine za godinu završenu na taj dan u skladu sa Zakonom o računovodstvu važećim u Crnoj Gori.

Predmet revizije

Finansijski izvještaji Društva uključuju:

- iskaz o finansijskom položaju na dan 31. decembra 2019. godine;
- iskaz o ukupnom rezultatu za godinu završenu na taj dan;
- iskaz o promjenama na kapitalu za godinu završenu na taj dan;
- iskaz o tokovima gotovine za godinu završenu na taj dan i
- Napomene uz finansijske izvještaje, koje sadrže pregled značajnih računovodstvenih politika i druge napomene uz finansijske izvještaje.

Osnova za mišljenje

Reviziju smo izvršili u skladu sa Zakonom o reviziji i propisima u oblasti revizije važećim u Crnoj Gori. Naše odgovornosti u skladu sa tom regulativom su detaljnije opisane u odjeljku izvještaja koji je naslovljen Odgovornosti revizora za reviziju finansijskih izvještaja.

Smatramo da su revizijski dokazi koje smo pribavili dovoljni i adekvatni da nam pruže osnovu za naše mišljenje.

Nezavisnost

Mi smo nezavisni u odnosu na Društvo u skladu sa Etičkim kodeksom za profesionalne računovođe izdatim od strane Odbora za međunarodne etičke standarde za računovođe (IESBA Kodeks) i etičkim zahtjevima Zakona o reviziji Crne Gore koji su relevantni za našu reviziju finansijskih izvještaja u Crnoj Gori. Ispunili smo naše druge etičke odgovornosti u skladu sa IESBA Kodeksom i etičkim zahtjevima Zakona o reviziji Crne Gore.

Naš pristup reviziji

Pregled

Materijalnost	Materijalnost Društva: 1,340 hiljada eura (u daljem tekstu „EUR“), što predstavlja 0.5% ukupne aktive Društva
Ključna revizijska pitanja	- Priznavanje prihoda – prihodi od usluga balansiranja sistema - Rezervisanja za sudske sporove

Pri koncipiranju revizije utvrdili smo nivo materijalnosti i procijenili rizike od materijalno značajnih grešaka u finansijskim izvještajima. Posebnu pažnju posvetili smo slučajevima koji predviđaju subjektivnu procjenu rukovodstva, kao što su npr. materijalno značajne računovodstvene procjene koje uključuju utvrđivanje pretpostavki i uzimanje u obzir neizvjesnih budućih događaja od strane rukovodstva. Kao i kod svake revizije, pažnju smo posvetili riziku od zaobilaženja interne kontrole od strane rukovodstva, što između ostalog uključuje, razmatranje da li postoje dokazi o pristrasnosti koji predstavljaju rizik od postojanja materijalno značajnih grešaka nastalih usljed pronevjere.

Prilagodili smo obim revizije sa ciljem da obezbijedimo primjenu dovoljnih postupaka za potrebe izražavanja mišljenja o finansijskim izvještajima, uzetim u cjelini, pri čemu smo vodili računa o strukturi Društva, računovodstvenim procesima i sistemima kontrola, kao i sektoru privrede u kome Društvo posluje.

Materijalnost

Na obim naše revizije uticala je primjena nivoa materijalnosti. Revizija je koncipirana na način da se stekne razumno uvjerenje da finansijski izvještaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze. Pogrešni iskazi mogu nastati usljed pronevjere ili greške. Pogrešni iskazi se smatraju materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovu finansijskih izvještaja.

Na osnovu našeg profesionalnog prosuđivanja, definisali smo određene kvantitativne kriterijume materijalnosti, uključujući i nivo materijalnosti za finansijske izvještaje, uzete u cjelini, kao što je prikazano u tabeli niže. Pomenuto nam je, uz kvalitativne faktore, pomoglo da definišemo obim revizijskog angažovanja, kao i prirodu, vremenski okvir i opseg revizijskih postupaka, kao i da izvršimo procjenu efekata pogrešnih iskaza, ukoliko postoje, pojedinačno ili zbirno, na finansijske izvještaje, uzete u cjelini.

Nivo materijalnosti	EUR 1,340 hiljade
Kako smo odredili materijalnost	0.5% ukupne aktive
Obrazloženje za primijenjenu osnovu za određivanje materijalnosti	Izabrali smo gore navedeni pokazatelj kao osnovu za utvrđivanje materijalnosti, jer je po našem mišljenju to parametar na osnovu kojeg korisnici finansijskih izvještaja obično ocjenjuju finansijski položaj Društva. To je u skladu sa glavnim ciljem Društva - da obezbijedi stabilan prenos električne energije u zemlji kao rezultat obimnih ulaganja u širenje i modernizaciju elektroprenosne mreže.

Ključna revizijska pitanja

Ključna revizijska pitanja su pitanja koja su, po našem profesionalnom prosuđivanju, bila od najvećeg značaja u našoj reviziji finansijskih izvještaja za tekući period. Ova pitanja su razmatrana u kontekstu revizije finansijskih izvještaja u cjelini i u formiranju našeg mišljenja o njima, i mi nismo iznijeli izdvojeno mišljenje o ovim pitanjima.

Ključna revizijska pitanja

Priznavanje prihoda - prihodi od usluga balansiranja sistema

Vidjeti napomenu 2.18 (Pregled značajnih računovodstvenih politika) i napomenu 20 (Prihodi od prodaje).

Društvo je priznalo prihod od EUR 38.045 hiljada, uključujući prihode po osnovu usluga balansiranja sistema od EUR 3,817 hiljada, koji nadoknađuju u potpunosti nastale troškove za kupovinu balansne energije, za godinu koja je završena 31. decembra 2019. godine.

Najznačajniji izvori prihoda su prihodi od korišćenja mreže i naknada za angažovanje prenosnog kapaciteta, koji se uglavnom fakturišu na mjesečnom nivou.

Prihod od usluga balansiranja sistema (angažovanje kapaciteta sekundarnih i tercijarnih rezervi) utvrđuje se procedurom poravnanja odstupanja na nivou Države, a konačno poravnanje odstupanja se završava nakon što je Društvo pružilo ove usluge.

Zbog navedenog, prihodi od usluga balansiranja sistema u finansijskim izvještajima Društva sadrže značajne procjene i prosuđivanja rukovodstva.

Kao rezultat ovih kompleksnosti, izdvojili smo priznavanje prihoda kao ključno revizijsko pitanje.

Kako smo pristupili ključnim revizijskim pitanjima

Naši revizijski postupci uključivali su sljedeće:

- razumijevanje procesa priznavanja prihoda i potraživanja za materijalne stavke prihoda, uključujući prihode od usluga balansiranja sistema,
- procjenu dizajna i testiranje efektivnosti rada postojećih ključnih kontrola,
- verifikaciju tarifa koje se primjenjuju za sve značajne stavke prihoda time što smo ih uporedili sa ugovorima i uslovima propisanim od strane regulatora,
- testiranje uzorka faktura izdatih kupcima na način što smo ih uporedili sa pratećom dokumentacijom (npr. ugovora sa kupcima) i naplaćenom gotovinom,
- procjenu priznavanja prihoda u tačnom finansijskom razdoblju ispitivanjem razumnosti procjena Rukovodstva upoređivanjem procijenjenog prihoda prethodne i tekuće godine sa ostvarenim prihodom,
- pregled objelodanjivanja prihoda u finansijskim izvještajima.

Ključna revizijska pitanja

Kako smo pristupili ključnim revizijskim pitanjima

Rezervisanja za sudske sporove

Vidjeti napomenu 2.12 (Pregled značajnih računovodstvenih politika) i napomenu 13 (Dugoročna rezervisanja).

Društvo je priznalo rezervisanja za sudske sporove i tužbe u iznosu od EUR 923 hiljade na dan 31. decembar 2019. godine.

Postoji veći broj potencijalnih tužbenih zahtjeva i stvarnih sudskih sporova koji se vode protiv Društva.

Rukovodstvo mora pažljivo da procijeni i analizira rizike i neizvjesnosti iz takvih sudskih sporova i potencijalnih tužbi.

Procjena ishoda sudskih sporova i potencijalna potreba za rezervisanjima po tom osnovu područje je koje zahtijeva značajno prosuđivanje, što uključuje razumijevanje pravne situacije, činjeničnih okolnosti i rizika povezanih sa finansijskim efektima.

Iz tih razloga smo kao ključno revizijsko pitanje odabrali rezervisanja za sudske sporove

Za rezervisanja za sudske sporove, naše procedure su uključivale:

- analizu dizajna i implementacije procedura Društva vezanih za priznavanje i procjenu rezervisanja za sudske sporove,
- pribavljanje detaljnog pregleda sudskih sporova koje je pripremio Odjeljenje pravne službe Društva i analizu opravdanosti iznosa rezervisanja priznatih u finansijskim izvještajima,
- pribavljanje dopisa advokata od spoljnih pravnih savjetnika Društva,
- testiranje i analizu rezervisanja koja se odnose na parnične postupke koji su u toku na osnovu procjene mišljenja pribavljenih od spoljnih i unutrašnjih pravnih zastupnika Društva,
- čitanje zapisnika sa sastanaka Odbora direktora i razgovor sa rukovodstvom Društva.
- procjenu zaključaka rukovodstva Društva kroz razumijevanje presedana iz sličnih slučajeva,
- pregled objelodanjivanja rezervisanja za sudske sporove u finansijskim izvještajima.

Ostale informacije uključujući Godišnji izvještaj menadžmenta

Rukovodstvo je odgovorno za ostale informacije. Ostale informacije obuhvataju Godišnji izvještaj menadžmenta (ali ne uključuje finansijske izvještaje i izvještaj revizora o njima).

Naše mišljenje o finansijskim izvještajima se ne odnosi na ostale informacije i ne izražavamo bilo koji oblik zaključka kojim se puža uvjeravanje o njima.

U vezi s našom revizijom finansijskih izvještaja, naša odgovornost je da pročitamo ostale informacije, navedene u tekstu gore, i pri tome razmotrimo da li postoji materijalna nedosljednost između njih i finansijskih izvještaja ili naših saznanja stečenih tokom revizije, ili na drugi način, predstavljaju materijalno pogrešna iskazivanja.

U vezi sa Godišnjim izvještajem menadžmenta, sprovedi smo takođe procedure u skladu sa Zakonom o računovodstvu Crne Gore. Te procedure uključuju razmatranje da li Godišnji izvještaj menadžmenta sadrži objelodanjivanja koja se zahtijevaju članom 11 Zakona o računovodstvu.

Na osnovu procedura sprovedenih tokom revizije, po našem mišljenju:

- Godišnji izvještaj menadžmenta sastavljen je u skladu sa zahtjevima Zakona o računovodstvu Crne Gore; i
- Informacije navedene u Godišnjem izvještaju menadžmenta, za finansijsku godinu za koju se pripremaju finansijski izvještaji, su konzistentne sa finansijskim izvještajima.

Dodatno, na osnovu znanja i razumijevanja poslovanja društva i njegovog poslovnog okruženja, stečenog tokom obavljanja revizije, od nas se zahtijeva da saopštimo u izvještaju ukoliko zaključimo da postoji materijalno pogrešno prikazivanje u godišnjem izvještaju menadžmenta. U tom smislu, ne postoji ništa što bi trebalo da saopštimo u izvještaju.

Odgovornosti rukovodstva i lica ovlašćenih za upravljanje za finansijske izvještaje

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i fer prezentaciju ovih finansijskih izvještaja u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja, i za one interne kontrole za koje odredi da su potrebne za pripremu finansijskih izvještaja koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale bilo usljed pronevjere ili greške.

Pri sastavljanju finansijskih izvještaja, rukovodstvo je odgovorno za procjenu sposobnosti Društva da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti, objelodanjujući, po potrebi, pitanja koja se odnose na stalnost poslovanja i primjenu načela stalnosti poslovanja kao računovodstvene osnove, osim ako rukovodstvo namjerava da likvidira Društvo ili da obustavi poslovanje, ili nema drugu realnu mogućnost osim da to uradi.

Lica ovlašćena za upravljanje su odgovorna za nadgledanje procesa finansijskog izvještavanja Društva.

Odgovornosti revizora za reviziju finansijskih izvještaja

Naš cilj je sticanje uvjeravanja u razumnoj mjeri o tome da finansijski izvještaji, uzeti u cjelini, ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze nastale usljed pronevjere ili greške, i izdavanje revizorskog izvještaja koji sadrži mišljenje revizora. Uvjeravanje u razumnoj mjeri označava visok nivo uvjerenja, ali ne predstavlja garanciju da će revizija sprovedena u skladu sa Zakonom o reviziji i propisima u oblasti revizije važećim u Crnoj Gori uvijek otkriti materijalno pogrešne iskaze, ako takvi iskazi postoje. Pogrešni iskazi mogu da nastanu usljed pronevjere ili greške i smatraju se materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovu finansijskih izvještaja.

Kao dio revizije koju obavljam u skladu sa Zakonom o reviziji i propisima u oblasti revizije važećim u Crnoj Gori mi primjenjujemo profesionalno prosuđivanje i održavamo profesionalni skepticizam tokom revizije. Isto tako, mi:

- Vršimo identifikaciju i procjenu rizika od materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim izvještajima, nastalih usljed pronevjere ili greške, osmišljavamo i obavljamo revizijske postupke koji su prikladni za te rizike i pribavljamo dovoljno adekvatnih revizijskih dokaza da obezbijede osnovu za mišljenje revizora. Rizik da neće biti identifikovani materijalno značajni pogrešni iskazi koji su rezultat pronevjere je veći nego za pogrešne iskaze nastale usljed greške, zato što pronevjera može da uključi udruživanje, falsifikovanje, namjerne propuste, lažno predstavljanje ili zaobilaženje interne kontrole.
- Stičemo razumijevanje o internim kontrolama koje su relevantne za reviziju radi osmišljavanja revizijskih postupaka koji su prikladni u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja mišljenja o efikasnosti sistema interne kontrole Društva.
- Vršimo procjenu primijenjenih računovodstvenih politika i u kojoj mjeri su razumne računovodstvene procjene i povezana objelodanjivanja koje je izvršilo rukovodstvo.
- Donosimo zaključak o prikladnosti primjene načela stalnosti kao računovodstvene osnove od strane rukovodstva i, na osnovu prikupljenih revizijskih dokaza, donosimo zaključak o tome da li postoji materijalna neizvjesnost u vezi sa događajima ili uslovima koji mogu da izazovu značajnu sumnju u pogledu sposobnosti Društva da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti. Ako zaključimo da postoji materijalna neizvjesnost, dužni smo da u svom izvještaju skrenemo pažnju na povezanu objelodanjivanja u finansijskim izvještajima ili, ako takva objelodanjivanja nisu adekvatna, da modifikujemo svoje mišljenje. Naši zaključci se zasnivaju na revizijskim dokazima prikupljenim do datuma izvještaja revizora. Međutim, budući događaji ili uslovi mogu za posljedicu da imaju da Društvo prestane da posluje u skladu sa načelom stalnosti.
- Vršimo procjenu ukupne prezentacije, strukture i sadržaja finansijskih izvještaja, uključujući objelodanjivanja, kao i da li su u finansijskim izvještajima prikazane osnovne transakcije i događaji na takav način da se postigne fer prezentacija.

Saopštavamo licima ovlašćenim za upravljanje, između ostalog, planirani obim i vrijeme revizije, značajne revizijske nalaze, uključujući sve značajne nedostatke interne kontrole koje smo identifikovali tokom revizije.

Takođe, dostavljamo licima ovlašćenim za upravljanje izjavu da smo usklađeni sa relevantnim etičkim zahtjevima u pogledu nezavisnosti i da ćemo ih obavijestiti o svim odnosima i ostalim pitanjima za koja može razumno da se pretpostavi da utiču na našu nezavisnost, i gdje je to moguće, o povezanim mjerama zaštite.

Od pitanja koja su saopštena licima ovlašćenim za upravljanje, mi određujemo koja pitanja su bila od najveće važnosti u reviziji finansijskih izvještaja za tekući period i stoga su ključna revizijska pitanja. Mi opisujemo ova pitanja u izvještaju revizora, osim ako zakon ili regulativa isključuje javno objelodanjivanje o tom pitanju ili kada, u izuzetno rijetkim okolnostima, utvrdimo da pitanje ne treba da bude uključeno u izvještaj revizora, zato što je razumno očekivati da negativne posljedice budu veće nego koristi od takve komunikacije.

Ovlašćeni revizor koji je angažovan kao ključni revizorski partner na projektu revizije, nakon koje revizor izdaje Izvještaj nezavisnog revizora je Biljana Bogovac.

Biljana Bogovac
Ovlašćeni revizor

PricewaterhouseCoopers d.o.o., Podgorica

Podgorica, 14 maj 2020. godine

www.cges.me